E. J. Ellilä

Vieraana Hitlerin maassa

1936

E • J • ELLILÄ

Vieraana Hitlerin maassa

PORVOO, 1936
PORVOON KIRJAPAINO OY.

VIERAANA HITLERIN MAASSA

MATKATOVEREILLENI

— aakkosjärjestyksessä —

Maisteri *V. J. Arolle,*
Eversti *K. J. M. Collanille,*
Maisteri *V. Hannukselalle,*
Kunnallisneuvos *Alpo O. Luostari-selle,*
Maanviljelijä *Onni Mannilalle,*
Toimittaja *Y. R. Mäkihoville,*
Maisteri *Ilmari Neroselle,*
Maanviljelijä *Aug. Peuramolle,*
Professori *Rurik Pihkalalle,*
Maanviljelijä *M. Rickmanille* ja
Agronomi *Henr. Silenille*

hyvästä seurasta kiittäen

E. J. Ellilä.

E. J. ELLILÄ

VIERAANA HITLERIN MAASSA

'PÖYTÄKIRJA' SAKSAN MATKALTA

PORVOO
PORVOON KIRJAPAINO OSAKEYHTIÖ

SISÄLLYS:

ERIPAINOS UUDENMAAN SANOMISSA
V. 1936 OLLEISTA KIRJOITUKSISTA

ALKULAUSE

— joka on kirjoitettu kaikista viimeiseksi.

Vaikka nämä matkakirjeet ystävällisen kirjanpainajan toimesta ilmestyvätkin erillisenä vihkona, eivät ne silti esiinny minkäälaisin kirjallisin vaatimuksin. Ne ovat täysin tilapäisluontoisia aina sen mukaan missä retkikunta milloinkin kulki ja mitä sille kulloinkin tapahtui. Ja kirjeet on kirjoitettu miten missäkin: junassa, laivassa, asemien odotushuoneissa ja aamuyöllä hotelleissa, ja paperille on pantu täysin hetkellisiä näkemyksiä.

Mutta kirjeiden tilapäisyydestä huolimatta kirjoittajalla on ainakin yksi lohdutus: vihkosen painos on hyvin pieni.

Porvoossa, juhannuksen jälkeisenä sunnuntaina 1936.

Kirjoittaja.

Matka alkaa.

Aluksi vain lyhyt esittely.

Matkaseurueemme on kokoontunut täysilukuisena, vaikka vielä viikko sitten oli pari epävarmaa miestä. Kaikki kutsun saaneet ovat sittenkin lähteneet. Kukapa ei raivaisi tieltään suuriakin esteitä, kun on kysymyksessä tällainen ainutlaatuinen tilaisuus.

Olemme matkalla vieraiksi Hitlerin maahan.

Eilen poikkesimme Tallinnassa heimoveljiä tervehtimässä ja nyt Ariadne kyntää Itämerta. Ei näy mitään muuta kuin taivasta ja vettä — vettä niin kauas kuin silmä kantaa. Olemme ikivanhalla Itämeren tiellä, jota jo sukupolvia sitten eläneet esi-isämme ovat tähtien ohjatessa kulkeneet. Vuosisadat ovat vaihtuneet, mutta viitaton meritie on sama; kulkijat vain vaihtuvat sukupolvesta toiseksi. Nyt on meidän vuoromme tilittää itseämme meren edessä. Mitäpä siinä muuta tuntee kuin pienuutensa ja avuttomuutensa, on tosiaankin niinkuin "lastu lainehilla" kuten kansanlaulussa täsmällisesti sanotaan. Katsoipa mille ilmansuunnalle tahansa, aina on rannaton ulappa edessä. Meri on peilikirkas, jonka tyynessä kalvossa pilvet hauskasti kuvastuvat. Ei ole pelkoakaan merisairaudesta. Puoliyöstä saakka on laiva aivan suoraviivaisesti kulkenut Swinemündeä kohden. Asiantuntija kertoo, että varma suunta on saatu radiopeilauksen avulla. Samalla tiellä on muitakin kulkijoita, sillä olemme sivuuttaneet monta tulevaa ja menevää laivaa. Tänään aamupäivällä myöskin sivuutimme Gottlannin saaren, josta tosin näimme vain rannikon ääriviivat ja yksinäisen majakan. Se oli vilahdus satujen saaresta, jolla Kalevalankin sankarien arvellaan vaikuttaneen.

Huomattavan osan laivan matkustajistosta muodostavat koululaiset, joita onkin lähes parisataa Saksaan menijää. He ovat eri puolilta maata aina kaukaisilta rajaseuduilta saakka ja erivärisine käsivarsinauhoineen ja iloisella esiintymisellään he tekevät laivaelämän varsin vilkkaaksi. Näyttää siltä, että tanssiaisistakin tuolla yläkannella muodos-

tuu koululaistanssiaiset, siksi hyvin on nuoriso lattialla edustettuna. Kuukauden kuluttia he palaavat, tuoden samalla saksalaisen toverinsa vastavierailulle Suomeen.

Meidän matkaseurueestamme on heti esittelyn tapahduttua muodostunut jonkinmoinen ”pyöreän pöydän ritarikunta”. Kun ainakin nimet olivat ennestään tuttuja, niin juttu lähti alusta alkaen luistamaan. Professori Pihkala kertoo kouluaikaisia muistelmiaan ja ent. maaherra, eversti Collan lisää omalta osaltaan tositapauksia ja satuja koulunuorison elämästä. He ovatkin retkikunnan führerit. Kerimäkeläinen kunnallisneuvos todistaa haltioituneesti seurakuntansa puukirkon suuruutta. ”Se on niin suuri, niin suuri kuin — —.” Mutta valitettavasti merelle päin ei ole minkäänlaista mitallista kiinnekohtaa ja laiva taasen on liian pieni. Sellainen ihmerakennus on Kerimäen puukirkko. Sysmän miehiä on mukana kolmekin ja heillä on oma erikoinen keskusteluaiheensa, sillä missä kaksi tai kolme sysmäläistä kohtaa toisensa, heti he väittelevät papinvaalista. Elimäeltä on matkassa emännättömän talon yksinäinen isäntä, Tuusulasta kunnan ”toimitusjohtaja” ja Helsingistä osuutoiminnallisia asiantuntijoita. Moneksihan meistä tässä seurueessa on: osuuskassoista, -meijereistä ja -kaupoista, pienviljelyksestä sekä muusta vapaasta kansansivistystyöstä, johon kaikkeen olisi Saksassakin mahdollisuuksien mukaan tutustuttava, koska kerran olemme saanet kutsun tulla niitä ihan paikalle näkemään.

Huomisaamuna olemmekin ”kolmannessa valtakunnassa”.

Olen Hitlerin vieraana.

Maanantaiaamuna siis tulimme Stettiniin, josta kiertomatkan piti alkaa. Kello oli tasan 9 Suomen aikaa. Kutsuvieraina pääsimme maihin ilman tullitarkastusta, passit vain leimattiin. Meitä oli vastassa puolenkymmentä herraa, joista Pommerin Maataloushallituksen osastopäällikkö tri Orphal piti puheen, lausuen kaukaiset vieraat tervetulleiksi. Käytettäväksemme oli varattu hallituksen uusi, kaikin puolin käytännöllinen linja-auto. Niin ikään oli hallituksen toimesta järjestetty täysin suomen kielen taitoinen opas, tri Hans Metzger. Tri Metzger on harras Suomen ystävä ja hän on ollut Suomessa toistakymmentä vuotta, tullut ylioppilaaksi Helsingin saksalaisesta yhteiskoulusta ja opiskellut Helsingin yliopiston lainopillisessa tiedekunnassa. Näin ollen hän tuntee sekä Suomen että Saksan ja kun hän on oppaanamme koko kiertomatkan ajan, niin luulen, että kahden viikon kuluttua tiedämme Saksasta melko paljon.

Tervehdystilaisuudessa jaettiin myöskin Pommerin matkan ohjelma. Jo siinä pisti silmään saksalainen täsmällisyys, sillä vaikka matkamme tapahtuukin autolla, niin ohjelmaan oli minuutin tarkkuudella merkitty, mihin aikaan tulemme mihinkin käyntipaikkaan ja myöskin, milloin lähdetään. Saksalaiset isäntämme olivat kuulema jo ennakolta Suomesta tiedustelleet, minkä luultaisiin retkeläisiä kiinnostavan ja mitä siis pitäisi heille näyttää; mutta matkaohjelman laatiminen oli jätetty saksalaisten itsensä tehtäväksi. Ja se kenties olikin onnellisin ratkaisu, sillä kun retkeläisistä useimmat olivat ensikertalaisia, niin kaikki nähtävä on uutta ja ihmeellistä.

Vaikkakin tämän lehden toimittaja pyysi minua kirjoittamaan n.s. matkakirjeitä, niin en suinkaan aio ryhtyä sellaisia rapsimaan kokoon. Asiaan voidaan palata myöhemmin kotona oltaessa, kun matkavaikutelmat ovat seestyneet ja edustavimmat yksityiskohdat monista koke-

muksista erottuneet. Sen sijaan tahdon antaa vaikkapa päivittäisen raportin tapahtumista, jos vain arv. toimittaja sellaisia katsoo olevan syytä painattaa.

Stettinissä ei viivytelty — kaupungin katselu kuuluu paluupäivän ohjelmaan —, vaan heti siirryttiin maantien kannalle. Ensimmäisen päivän ohjelma oli automatka Stettinistä Greifswaldin ja Demminin kautta Neubrandenburgiin, josta sitten junalla Hampuriin.

Meillä Suomessakin on paljon puhuttu nykyisen Saksan nuorison työleireistä. Heti ensimmäisenä matkapäivänä kävimme kolmessakin sellaisessa. Kaksi niistä — toinen tyttöjen ja toinen pikkupoikien — sijaitsi entisten herraskartanoiden päärakennuksissa, joiden maat on jaettu tilattoman väestön asutustarkoituksiin. Työleirille tulo on kokonaan vapaaehtoista, joskin sitä sitten myöhemmin onkin huomattavia, etuisuuksia; niinpä esim. vain työleirillä olleet tytöt saavat oikeuden opiskella yliopistossa. Leiriaika kestää tavallisesti puolen vuotta ja jokaisen arkipäivän ohjelmassa on vähintään 7 tuntia ruumiillista työtä joko uudisasukkaiden apuna pelloilla tai kotitaloudessa tai sitten yleishyödyllisissä valtion töissä, kuten esim. teitä rakentamassa. Tietopuolinen opetus on lähinnä kansallissosialistisen puolueen ohjelman mukaista poliittista koulutusta. Kolmas työleiri, jossa kävimme, oli nuorukaisia varten, ja heidän on ennen sotaväkeen astumistaan oltava pakosta leirillä, sillä olo siellä on valmistusta varsinaiseen sotapalvelukseen. Sotilaallisia harjoituksia on melko paljon; kiväärin sijasta vain käytetään lapiota. Laajemmasta ohjelmastaan huolimatta työleiri onkin asevelvollisuuden suoritusta.

”Kolmannen valtakunnan” nuorisokasvatukseen ja siis myöskin työleireihin toivon voivani palata myöhemmin erikoisessa kirjeessä, sillä kysymys näyttää olevan siksi kiintoisa.

Poikkesimme muutamilla pienviljelijäin uudistiloilla, mutta kyllä meidän täytyy rehellisesti sanoa, että vastaavanlaiset pientilat ovat Suomessa parempia ja koko uudisasutus on Suomessa hoidettu käytännöllisemmin ja siis myöskin tuloksellisemmin. Jo perusteessa on eroa: ostaessaan oman tilan on pommerilaisella talonpojalla omia varoja n. 10 pros., kun sen sijaan suomalaisella on n. 30—40 pros. ja monesti vielä enemmänkin; saksalaiseen säätyveljeensä verrattuna suomalainen on melko varakas. Ja lisäksi, vaikkapa saksalainen talonpoika ostaakin maata ja vaikkapa hän sen hinnan suorittaisi käteisellä kin, niin tosiasiallisesti hän on valtion holhouksen alainen ja sellaiseen jää, sillä hänen taloudestaan valtio määrää melko yksityiskohtaisesti.

Greisfswald on Suomessakin melko tunnettu kaupunki, sillä sen yliopis-

Ratsweinkeller Hampurissa.

tossa annetaan m.m. Suomen kielen opetusta, joka samalla tietenkin lisää Suomen tuntemusta Saksassa. Luultavasti tämä vaikutti senkin, että meitä pidettiin kuin rakkaita sukulaisia. Päivällinen tarjottiin Deutsches Hausissa ja sen jälkeen tutustuttiin kaupungin nähtävyyksiin erään kaupunginjohtajan toimiessa esittelijänä.

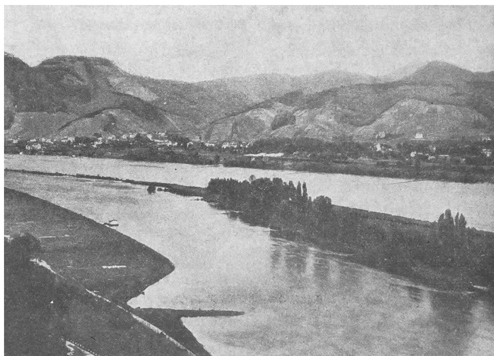
Kuten sanottu, ensimmäisen päivän autoretki päättyi Neubrandenburgiin, josta sitten menimme junalla Hampuriin, vanhaan Hansa- ja meriliikennekaupunkiin. Mutta siellä viivyttiin vain puolen vuorokautta — jona aikana sentään tärkeimmät turistipaikat ennätettiin katsoa — ja jatkettiin junamatkaa Bremenin kautta Kölniin. Junan ikkunasta nähtiin m.m. Westfalin laajat kivihiilialueet, suuria kivihiilivuoria ja tomun mustaamia taloja. Juna kulkee tuntikaupalla niin tiheän asutusalueen läpi, ettei sitä osaa kuvatakaan muuten kuin sanoo vain, että talo on talossa kiinni. Ja tätä oli varmaankin peninkulmamääriä, koskapa siihen mahtui useampiakin kaupunkeja, joiden rajoja tosin ei kukaan sivullinen pysty erottamaan.

Kölnistä Wiesbadeniin.

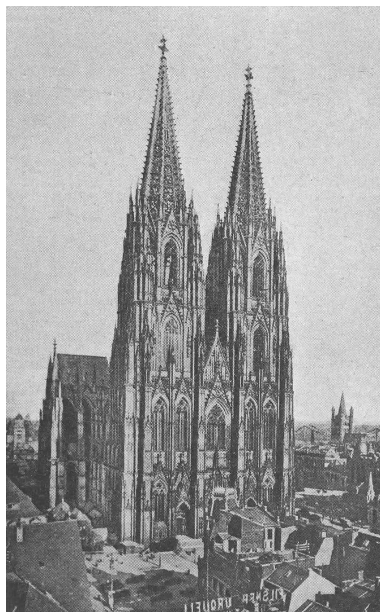
— Silloin kun minä toimin Hampurissa orkesterinjohtajana, niin —.

Mutta kukaan ei malttanut kuunnella jatkoa, sillä vaunun käytävästä kuului huuto, että Kölnin tuomiokirkko näkyy.

Ja vaikka olimmekin koko päivän nähneet paljon uutta ja ihmeellistä, niin heti kaupunkiin päästyämme ensi työksi menimme tuomiokirkkoa katsomaan. Ja kyllä siinä onkin näkemistä. Sen ihmeellisyyttä ei voi kertoa ja valokuvakin antaa siitä vain hämärän aavistuksen — kirkko on nähtävä, ennenkuin sen juhlallisuuden täysin tajuaa. Kirkko on kaikkien aikojen rakennustaiteen mestariteos. Saksalainen matkatoverimme tiesi, että Köln on valtakunnan katolilaisin seutu, joten kirkossa on aina hartaita rukoilijoita.

Siebengebirgen uljaita vuoria Reinin varrella.

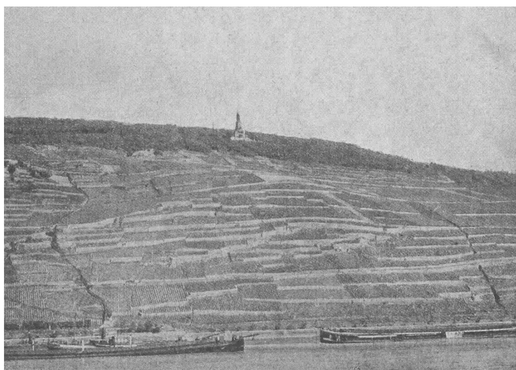
Kölnin tuomiokirkko. Perustus laskettiin 1248, kirkko valmistui 1880. Ihmiset ovat muurahaisen kokoisia kirkon torilla.

Kaupungin kiersimme ristiin rastiin.

Alkuaikoina — niin kertoo tarina — tekivät tontut öisin kaikki kaupungin työt, joten asukkaat saivat olla joutilaina. Mutta sitten kerran muuan utelias nainen meni salaa tonttujen työskentelyä katsomaan — jolloin pikku väki katosi sen tien ja siitä lähtien kölniläiset ovat saaneet raataa otsansa hiessä kuten muutkin ihmiset.

Tonttujen kunniaksi on pystytetty muistopatsas — johon sentään nainenkin on kuvattu — kaupungin keskustaan.

Kölnistä jatkoimme matkaa junalla Koblenziin. Jo tällä matkalla oli

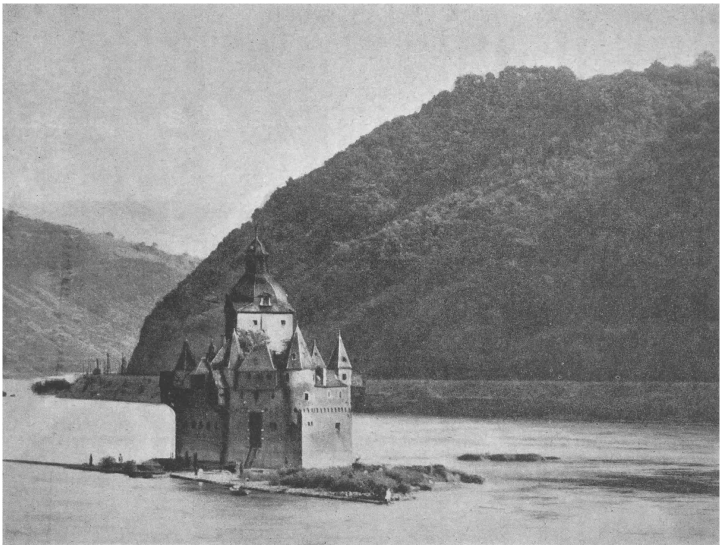
Niedervald viinitarhoineen ja Germania-muistopatsas Reinin varrella.

täydellinen etelän tuntu. Maa on kukkulaista, joiden huipuilla on ritarilinnoja ja etelänpuoleiset rinteet viiniköynnösten peittämät; kasvillisuus on muodostunut entistä värikkäämmäksi ja kun rautatie kulkee pitkin Reinin rantaa, antaa harvinaisen vilkas kansainvälinen laivaliikenne maisemalle eloa.

Koblenzissa mekin nousimme laivaan.

Reinin laivat ovat pitkiä ja kapeita siipirataslaivoja, joista toiset kuljettavat pelkästään matkustajia, toiset vain rahtia. ”Vaterland” on hieno alus, jonka sekä matkustajisto että henkilökunta on kansainvälistä luokkaa. Puhuttiin maailman kaikkia kieliä — tai jos nyt ei aivan kaikkia, niin kumminkin hyvin monia. Ranskalaiset näyttivät muodostavan enemmistön, mutta paljon oli englantilaisia sekä hollantilaisia, mutta oli siellä sitten ruotsalaisiakin sekä meidän suomalaistenkin retkikunta.

Matka Reinillä on kerrottu ja kuvattu lukemattomia kertoja, joten siitä ei osaa mitään uutta sanoa. Se vain on totuus, että jokaiselle ensikertalaiselle — ja varsinkin pohjoismaalaiselle — matka Reinillä on ainutlaatuinen elämys. Kuvitelkaa esimerkiksi jonkinlaista Tolvajärven täydellistä vastakohtaa. Suomalainen maisema on rauhallinen ja leppoisan laakea, kun Rein sen sijaan vaihtuu joka hetki antamatta sil-

Vanha linna, Pfalz, Reinin kalliosaarella Kaubin kaupungin vieressä lähellä Wiesbadenia.

mälle hetkeksikään kiinnekohtaa. Rannat ovat äkkijyrkät, mutta silti jokainen neliöjalan alalta viiniviljelysten peittämät. Monesti matkustaja pysähtyy miettimään, miten ihmeessä siellä ihminen voi olla ja työskennellä, ettei vain putoa jokeen. Työkaluvajat ja vesisäiliöt ovat rinteessä kuin törmäpääskysten pesät. Ihmisasunnot ovat laaksoissa ja ritarilinnojen rauniot kukkulain huipuilla kuin kotkien pesät. Molemmin puolin rantoja kulkevat junat ja kun maa on epätasaista, niin tietenkin on täytynyt hakata tunneleita. Vasta lähempänä Wiesbadenia Reinin maisemat rauhoittuivat, mutta erikoisuuttaan ne eivät silti kadottaneet.

Tultuamme Mainziin oli jo ilta. Täällä ei sanottavasti ole hämärää, vaan pimeys tulee jokseenkin äkkiä. Yöt ovat "mustat" kuin meillä talvisin, niin kesä kuin nyt onkin. Mansikat ja viinirypäleet ovat kypsiä ja ensimmäinen heinä on jo niitetty. Täällä eletään kuukauden verran Suomen ajan edellä.

Huomenna katselemme Mainzia — kirjapainotaidon keksijän Gutenbergin syntymäkaupunkia — ja Wiesbadenia ja sitten jälleen suuntautuu matka valtion autossa yhä etelämmäs Saksan maaseudulle.

Saksan maaseutua.

Kaksi päivää olimme kulkeneet kuin turistit, mutta Wiesbadenissa meidät istutettiin Hitlerin autoon ja matka suuntautui Baijeria kohden, Saksan varsinaiselle maanviljelysseudulle.

Monesti tuntui siltä, että Saksassa ei olekaan varsinaista maaseutua, kaupunkeja ja puutarhoja vain, ja mikäli metsiä on, ne omistaa suurimmaksi osaksi valtio. Sen vuoksi oli suorastaan jännittynyt päästessään näkemään todellisia talonpoikaisoloja.

Ensiksi meidät vietiin Mainzin lähellä olevaan maataloustuotteiden myyntitoimistoon, jonka omistaa osuuskunta. Laitoksen muodostaa suuri rakennusryhmä, johon on sijoitettu lajittelusali, myyntikonttori, varastot y.m. tarpeelliset huoneet. Maanviljelijät tuovat sinne kaikki maataloustuotteensa puutarhamansikoista alkaen, jotka sitten laijtellaan laadun mukaan ja huutokaupataan. Näin tehden myyjät koettavat saada mahdollisimman paljon ja hyvää tavaraa ja ostajat taasen tietävät saavansa kunnollista tavaraa markkinahintaan. — Huutokauppatoimitus on siitä erikoinen, että se tapahtuu koneellisesti, kuten meillä äänestys eduskunnassa. Toimitus on hyvin mielenkiintoinen, mutta valitettavasti sitä ei voi selostaa ilman kuvitusta.

Maatilat ovat pieniä, vain siinä 1,5—10 ha kokoisia, mutta sittenpä ne ovatkin niin tarkoin viljeltyjä, ettei raakaa maata ole kämmenen alan vertaa. Kaikki on kuin puutarhaa. Lehmiä ei pidetä ollenkaan, joten lannoituskysymys on vaikeimmin ratkaistavia asioita. Aikaisemmin kun seudulla oli sotilaskasarmeja, saivat maanomistajat ostaa hevoslantaa kilokaupalla, mutta nyt on käytettävä yksinomaan apulantaa. Taloudessa tarvittava maito ostetaan kaupungista. Maan hinta on Suomen rahassa noin 200—250 tuhatta markkaa hehtaari.

Mainzin lähellä olevassa Rüsselheimin kaupungissa ovat maailmankuulut Opel-autojen tehtaat, mutta sinne ei pääse katsomaan, ellei sitoudu vähintään kolmituntiseen kierrokseen, ja siihen meillä ei va-

litettavasti ollut aikaa. Tehtaassa valmistuu uusi henkilöauto joka toinen ja kuorma-auto joka neljäs minuutti.

Jo näinä muutamina matkapäivinä olen havainnut, että tieverkosto Saksassa on erinomaisen tiheä. Ja maantiet hyviä. Joskus on kolmekin tietä rinnakkain: asfaltilla tai kivellä päällystetty autotie, tavallinen maantie hevosliikennettä varten ja kolmanneksi polkupyöräilijöillekin oma polku. Tämä kolmijakoisuus on siitä hyvä, ettei vilkkaankaan liikenteen aikana synny sivuuttamisvaikeuksia.

Mutta maailman parhaimmat autotiet lienevät sittenkin Badenissa — ainakin me siellä sellaisilla ajettiin — sillä siellä on maantien leveys jotakin 23 metriä. Keskellä tietä on pensasrivistö ja ajaa saa vain oikeata puolta. Yhteentörmäyksen mahdollisuudet on poistettu sillä, että teiden risteyksiin on laitettu ylikäytävät. — Tällaisia uudenaikaisia teitä on suunniteltu rakennettavaksi noin 80,000 kilometriä, josta määrästä on jo valmiina kymmenes osa. Tiet maksavat noin 2 miljoonaa Suomen markkaa kilometri.

Matkustaessa voi selvästi havaita, miten suuriarvoinen hyvä tie oikein on. Kuormat saavat olla paljon suurempia ja pölyttömyys tekee liikkumisen miellyttävämmäksi; saksalaisessa linja-autossa on kokoontyönnettävä katto. — Muuten Saksassa ei olekaan linja-autoliikennettä samassa merkityksessä kuin meillä, sillä valtion rautateillä ei saa olla kilpailijoita, joten hallitus myöntää linja-autoliikenteen vain poikkeustapauksessa.

Hyvien maanteiden ansioluetteloon voimme vielä lisävalaistuksena mainita, että kaikki tiet ovat todellisia puistokujia; milloin tien kahden puolen on saarnirivistöt, milloin taasen solakat poppelit kuin kunniavahdit, mutta yhtä usein on omenapuitakin. Täällähän on omena yhtä yleinen kuin meillä peruna, joten varkaista ei ole sen enempää pelkoa. Tien varsilla kasvavat omenapuut ovat kylän yhteisiä; puiden hoitajaksi valitaan joku sopiva henkilö, omenat myydään ja siten saadut tulot käytetään tien kunnossapitoon.

Heppenheimissä on maailman suurin viiniköynnöksen jalostuslaitos, ja vaikka tämä asia ei kuulunutkaan meidän harrastusalaamme, niin olivat isäntämme sen hyväntahtoisesti merkinneet matkaohjelmaan. Oltakoonpa viinikysymyksessä mitä mieltä tahansa, niin joka tapauksessa käynti maksoi vaivan.

Darmstadista saakka ajoimme Odenwaldin vuoriston juurella; toisaalla korkeat kukkulat viinirinteineen, toisaalla taasen laajat viljelysaukeat. Maatilat ovat muuttuneet suuremmiksi, niin että niiden keskimääräinen pinta-ala on noin parikymmentä hehtaaria, mutta on sitten suurempiakin. Lehmiäkin pide-

tään, vaikka niiden käyttö onkin monipuolisempi kuin meillä. Badenissa näet käytetään lehmiä paitsi maidon ja lihan vuoksi, myöskin vetojuhtana. Tämä tietenkin vaikuttaa sen, että lehmät eivät ole millään alalla erikoisemmin kehittyneitä, mutta kaikki mahdollinen sitten niistä irti saadaan. Onnistunein työnjako on sittenkin meillä: lehmä lypsää, hevonen vetää ja sika lihoo.

Kaksi kaupunkia.

Vanha Heidelberg kuuluu runon kaupunkeihin, sillä Scheffelin samanniminen näytelmä on meilläkin pidetyimpiä ja romaanina sen lienee useakin lukenut. Sen vuoksi kaupungissa kulkiessaan tuntee niinkuin siellä olisi aikaisemminkin käynyt.

Vuoren rinteellä kaupungin yläpuolella on muistorikas Heidelbergin linna, "Saksan Alhambra", nyt tosin melko pahoin raunioituneena. Aikaisemmin se on ollut hyvinkin huomattava varustus, mutta ranskalaisten sen vallattua on linna saanut olla kolmisensataa vuotta vain muistomerkkinä. Nyt viimeisinä aikoina on sitä restauroitu ja järjestetty museoksi, jonka mielenkiintosimpina nähtävyyksinä opas esittelee maailman kaksi suurinta viinitynnöriä, joista pienempään sopii pyörein luvuin 45,000 ja isompaan täsmällisesti sanottuna 221,726 litraa viiniä — tai jotakin muuta juoksevaa ainetta. Isompi on rakennettu v. 1750, ja kerrotaan, että se on ollut vain neljä kertaa viiniä täynnä. Kerran muuan Perkeo-niminen viinikellarin hoitaja ja hovinarri

Heidelberg; vasemmalla "Saksan Alhambra".

joi tynnyrin tyhjäksi, mutta sitten hän nukkuikin yhtäkyytiä kokonaisen kuukauden. Ymmärtäähän sen.

Neckargemündin seutua sanotaan Jumalan puutarhaksi, eikä siinä määrittelyssä olekaan yhtään liioittelua, sillä tavallista parempi maanlaatu, sopiva ilmasto ja edullinen asema tekevät olosuhteet suotuisiksi. Siksipä talonpoikaisväestö siellä onkin itsenäisempää ja omavaraisempaa kuin mitä aikaisemmin olemme saaneet nähdä. Elinkeinoelämään tulee lisäksi lampaanhoito, jolla sekä villan että lihan vuoksi on huomattava asema taloudessa. Tuon tuostakin näimme laitumilla suuria lammaslaumoja, joita pitkäviittainen paimen koirineen kaitsi; koirat olivat niin opetetut, että ne pitivät suuremmankin lammasmäärän järjestyksessä, ja tuntuivatpa nuo lampaatkin puhetta ymmärtävän.

Seudun kuvaan kuuluu myöskin työtätekevä lehmä- tai härkäpari, mikä milloinkin sattuu olemaan talonpojan käytettävänä. Joskus tuli vastaan paripuolikin, hevonen ja lehmä samaa kuormaa kiskomassa. Yhtä jalkaa nuo näkyivät astuvan.

Penikulmamääriä ajamme katolilaisen asutuksen läpi, joten pitkin tien vartta risteyskohdissa ja talojen julkiseinissä on milloin Ristiinnaulitun, milloin Jumalan äidin kuva ja silloillakin on niiden suojeluspyhimyksen, Nepomukin kuvapatsas.

Tauberbischofsheimin pienessä maalaiskaupungissa poikkeamme maamieskoulua katsomassa. Koulu on kaksivuotinen ja osittain sisäoppilaitos ja suurin piirtein on se samanlainen kuin meidänkin maamieskoulumme.

Perjantaina iltapäivällä tulemme Rothenburgin vanhaan vuorikapunkiin. Nousun vuoksi tie mutkittelee edestakaisin pitkin rinnettä ja auton eteenpäin pääsy on hyvin hidasta. Vihdoin ajamme kaupunginmuurin ahtaiden porttien läpi ja samalla olemmekin aivan erikoislaatuisessa ympäristössä. Rothenburg on jo roomalaisvallan aikainen kaupunki, joka vuosisadat on säilynyt alkuperäisessä asussaan. Sen muurit valmistuivat v. 1408 ja sitten 1600-luvun niiden sisällä ei ole mitään hävitetty enempää kuin uuttakaan rakennettu, vaan kaikki on tahdottu säilyttää mahdollisimman muuttumattomana. Siksi siellä jokainen talo ja kadunkulma oli elävää historiaa. Kun esimerkiksi seisoimme Markuksen kaivon luona, niin tiesimme olevamme samalla kaivolla, josta esi-isämme hakkapeliitat kolmesataa vuotta sitten juottivat hevosiaan.

Kaupungin säilymisestä kerrotaan seuraava tarina:

Kun Tilly v. 1631 valloitti Rothenburgin, niin aikoi hän luonnollisesti tapansa mukaan hävittää sen, mutta jostakin käsittämättömästä syystä hän päätti säästää kaupungin, jos pormestari yhdellä siemauksella joisi suuren seidelin (noin 3 tai 3,5 litraa) baijerilaista olutta. Juonti tapahtui raatihuoneen suuressa salissa ja tilaisuus oli tehty mahdollisimman juhlalliseksi, mm. kaikki kaupungin arvohenkiöt sekä Tillyn upseeristo oli saapuvilla.

Pormestari suoriutui urakasta voitollisesti ja niin kaupunki jäi kuin jäikin hävittämättä. Ja nyt se on kuin mikäkin ulkoilmamuseo, jota käydään maailman kaikilta ääriltä katsomassa. Meitä suomalaisiakin oli siellä samanaikaisesti enemmänkin, sillä torilla seisoi helsinkiläinen auto A 2406. Maailma on sentään pieni ja suomalaisia vähän joka paikassa.

Tässä kohden lienee syytä huomauttaa, että vaikka matkaa onkin ahkerasti tehty ja kaupungeissakin käyty, niin on sitä maalaistaloissakin poikettu ja varsinaisen maalaisväestön elämään tutustuttu. Saksalaisen talonpojan koti eroaa melkoisessa määrin vastaavasta suomalaisesta, ja yksityiskohtiin mennen meikäläisen pienviljelijän asunto-olot kestävät aivan hyvin vertailun saksalaisen kanssa. Täällä — tarkoitan Saksassa — on maa niin kallista, että jokainen neliömetri on tavalla tai toisella viljeltävä ja sen vuoksi sitä ei kannata pitää pihanakaan, joten esim. rapun vieressä oleva lantatunkio on hyvin tavallinen näky. Tämä vain siisteyden kannalta katsottuna, eikä sen terveellisyydestäkään tarvitse keskustella. Kun rajoitetulla maa-alueella asuu suuri kansanpaljous. niin ahtaus tuntuu maalaisoloissakin, joka ainakin meillä Suomessa on vielä melko väljä käsite.

Baijerin vuorilla ja alpeilla.

Kaukaa katsoen München on jokseenkin Baijerin alppien juurella, mutta kun lähtee matkan tekoon, saa ajaa lähemmä sata kilometriä ennenkuin on varsinaisella alppiseudulla. Ja se matka kannattaa, sillä Münchenin ja Garmicsh-Partenkirchenin välillä on tavattoman paljon erilaista nähtävää. Joskus maisema saattaa näyttää siltä niinkuin ajeltaisiin kotona Suomessa. Tämä tuntuu varsinkin Starnbergseen (Wünnsee) seuduilla. Järvi on 25 km. pitkä ja keskimäärin 9 km. leveä ja useammin kuin yhden kerran katsoja mielihyvin toteaa, miten kotoinen maisema silmien eteen avautuu.

Eräässä toisessakin suhteessa Starnbergseen seutu muistuttaa Suomea: sen talonpoikaistalot vastaavat melkoisessa määrin meikäläisiä tiloja. Kävimme siellä kolmessakin talossa, joista varsinkin Mathias Arnoldin isännöimä herätti yleistä mielenkiintoa sekä tyytyväisyyttä. Maanviljelijä Arnold on tyypillinen baijerilainen talonpoika, joka tuntee oman arvonsa ja ottaa elämästä ilon irti. Hänen tilansa kokonaispinta-ala on 86 ha, josta vain hieman yli kymmenenesosa on viljeltyä, mutta se onkin tehty niin perusteellisesti, että leipä riittää. Niittyä on 30 ha ja viljeltyä laidunta 13 ha. Tilalla elätetään 35 lehmää vasikoineen ynnä 13 hevosta varsoineen. Kaikki eläimet ovat saaneet palkintoja ja kunniakirjoja, samaten kun niitä on saatu maanviljelyksestäkin.

Talossa pisti silmään erinomainen järjestys. Isäntä selittikin, että se on hyvä olemassa. "Sotaväessä ei ensin pidetä järjestyksestä, mutta kun siihen tottuu, on se luonnollinen asia."

Tulimme jo varsinaiseen alppivuoristoon. Silmänkantamiin on vuori vuoren vieressä, ilma muuttui kevyemmäksi hengittää ja valaistus on kuin värileikkiä. Jyrkän vuorenrinteen kohdatessaan auringonsäteet taittuvat synnyttäen valoyhdistelmän, jota parhainkaan taiteilija ei kykene kuvaamaan. Tässä kirkkaudessa näkökykykin paranee, sillä silmä tuntuu kantavan entistä kauemmaksi, mutta välimatkoja ei kykene arvostelemaan. Aivan tuossa läheisyydessä näyttää olevan vuorenrinne paimenmajoineen — mutta opas selittää, että sinne onkin monen kilometrin matka. Tai tuon vuorenhuipun katkaisevat

pilvet — niiden luo päästäkseen täytyisi kiivetä ainakin puolen päivää.

Seuraava pysähdyspaikkamme on pieni Oberammergaun kaupunki, joka on saavuttanut maailmankuuluisuuden vuosittaisten kärsimysnäytäntöjensä vuoksi, Kuten lukijani varmaankin tietävät — onhan asiasta siksi paljon kirjoitettu — esitetään Oberammergaussa Kristuksen kärsimyshistoria näytäntönä, jonka eri osiin esittäjät valmistautuvat kuten elämänkutsumukseensa ainakin. Täten näyttelemisestä on tullut elävää taidetta ja näytännöistä perinne, joka vetää matkailijoita maailman kaikilta ääriltä kaupunkiin. Tuskinpa liioittelee vaikka sanookin, että kaupunkilaiset elävät pääasiallisesti matkailijaliikenteen aiheuttamista tuloista. Meidänkin pysähtyessämme kaupunkiin oli siellä kuin markkinat, torilla kansainvälinen autopaljous ja teatteria tekisi mieli verrata pyhiinvaelluspaikkaan, sillä siksi suuri katselijain joukossa siellä vaelsi. Alkuasukkailla on koristeellinen kansallispuku, jota he mielellään käyttävät. Asuinrakennukset ovat myöskin ulkoapäin taiteellisesti koristeltuja — mm. Kristuksen osan esittäjän Alois Langin talon otsikossa on Ristiinnaulitun kuva — ja suosittuna käsityönä harjoitetaan puuveistoa.

Kylän laidassa Ettalin tien varrella on kallioluola, jossa kuulemma on tapettu seudun viimeinen karhu. Nyt luolan suulla on tavanomainen pyhä kuva johtamassa ihmisten ajatukset korkeuksiin.

Tulemme Ettaliin. Se on luostarikaupunki, ja kävi niin onnellisesti, että saimme olla mukana päivämessussa. Luostarin kirkko on tavattoman kaunis; sanoivatpa retkikuntamme eräät paljon matkustaneet jäsenet, että kirkko on heidän näkemistään kaikista kaunein. Varsinkin runsaat veistokset kiinnittävät katsojan huomion. — Luostari on perustettu jo 1300-luvun alkupuolella ja matkakertomuksenkin kannattaa erikoisuutena panna muistiin, että munkit harjoittavat liköörin valmistusta, jonka reseptin vain he tuntevat. Ravintola on kirkon vieressä, samoinkuin pyhäinkuvien ym. muistoesineiden kauppa.

Ettalin ja Garmisch-Partenkirchenin välinen tie on kaikista ihmeellisin, mita milloinkaan olen kulkenut ja luulen, että merkillisimmäksi se jääkin. Meikäläisen mielestä tie tavallaan on luonnon ja tekniikan yhteinen mestarituote. Laskeudutaan näet Ettalin vuorelta — en yhtään tiedä onko se vuoren nimi, mutta sanotaan nyt siten — alas laaksoon ja jyrkkyyden vuoksi tie on täytynyt rakentaa miltei edestakaisen mutkikkaaksi ja on luonnollista, että silloin on ollut pakko sekä kallioita louhia että rinteitä tasoitella. Siinä kysytään jo kuljettajaltakin taitoa auton pysyttämiseksi tiellä, mutta väliin se pysäytetäänkin ja katsellaan maisemia. Kaikki on kuin sadussa: ylhäällä olevat alpit kuvittelen jättiläisiksi, jotka vartioivat alhaalla olevia nukketaloja ja pilvet ne mielestäni ovat saduissa aina tarpeelliset unien hunnut.

Garmisch-Partenkircheniin saapuessamme satoi kuin saavista kaataen, mutta paikkakuntalaiset kertoivat, että alppiseudulla onkin epävakainen sää; samana päivänä saattaa olla ”monenlaista

Alppikuusikkoa Baijerin Partenkirchenissä. Taustalla Baijerin korkein vuorenhuippu Zugspitze.

ilmaa". Se onkin hyvin ymmärrettävää, sillä alpit ohjailevat pilvien kulkua.

Tietenkin kävimme katsomassa talviolympialaisten paikkaa, jossa Suomen pojat voittivat samassa suhteessa kuin muutkin; ehkäpä tarkemmin laskien enemmäkin. Mutta päivän suurimmaksi elämykseksi muodostui retki alpeille, ylös pilvien yläpuolelle. Baijerin alppien korkein huippu on Zugspitze, 2964 mtr. merenpinnan yläpuolella.

Käytännöllisesti ottaen nykyaikainen alppiretki ei ole mikään sankariteko, sillä mekin ajoimme autolla tuhannen metrin korkeuteen, josta sitten halukkaat saivat nousta junaan, jatkaakseen matkaa huipulle saakka. Ken taasen harrastaa kiipeilyä, hänelle on valmiiksi tallattu polku; kuusi tuntia ahkerasti kivuten onkin Zugspitzen huipulla. Paluu on paljon vaikeampaa, joten se kestää ainakin seitsemän tuntia.

Mutta tärkeintä ei olekaan se, kuinka korkeuksiin pääsee, vaan mitä sieltä näkee. Se on ainakin pohjoismaalaiselle tai alavampien maitten asukkaalle erikoista katsottavaa. Ensimmäinen tunne on oman pienuuden myöntäminen. Kaikesta neroudestaan tai saavutuksistaan huolimatta ihminen ei ole Jumalan suuren luonnon keskellä muuta kuin tomuhiukkanen, joka ei paljon merkitse. Mutta tässä pienuudessaan sitä hartaammin ihailee edessä olevaa taulua: auringonvalossa välkehtiviä lumihuippuja, peili-

kirkasta järveä, alla vaeltavia pilviä, syvyyten katoavaa alppipuroa ja kaikkea kaunista ja suurta, minkä Luoja on katseltavaksi ja ihailtavaksi antanut.

— — — —

On etelän pimeä yö. Auto kulkee eteenpäin ja tuhannet ja miljoonat sähkövalot vilahtavat ohi kuin liekkivyö.

Kaukainen matkustaja on jälleen yhtä elämystä rikkaampi.

Kansallissosialistisen liikkeen pääkaupunki.

Matka Rothenburgista Nürnbergiin on verraten lyhyt, joten ajoimme sinne vielä samana iltana.

Nürnberg on vanha, kunnianarvoisa kaupunki, jonka historiaa hakkapeliitatkin ovat kirjoittaneet. Kaupungin keskustan muodostaa alkuperäinen, muurien ympäröimä osa, jonka ympärille uusi kaupunki on kasvanut. Tavallisuuden mukaan "sisärenkaan" kadut ovat kapeita ja mutkikkaita ja rakennukset mahdollisimman hyvässä epäjärjestyksessä. Mutta sehän kuuluu jokaiseen vanhaan kaupunkikuvaan, joten se ei suinkaan ole Nürnbergille erikoista.

Nürnberg mainitaan ensimmäisen kerran v. 1050, mutta sen kukoistusaika oli 15:nnen ja 16:nnen vuosisadan taitteessa, jolloin siellä vilkkaan elinkeinoelämän ohella harrastettiin taiteitakin, mm. maalari Albrecht Dürerin kotitalo on vieläkin nähtävänä. Taskukello on keksitty Nürnbergissä ja tämän tuloksena kait lienee, että kaupungissa on paljon kelloliikkeitä. Samoin siellä on maailmankuulu Faberin lyijykynätehdas ja näitäkin muistiinpanoja teen Nürnbergistä ostetulla kynällä.

Nürnbergin huomattavin nähtävyys on vanha linna, josta osa on muodostettu entisaikaisten kidutusvälineitten museoksi. Siellä on senkin seitsemänlaisia sormipihtejä, ruumiinjäsenten venytyskojeita ja kaikenlaisia mahdollisia rääkkäysvälineitä. Niinpä siellä m.m. on tynnyripuku, jonka sisään juopunut laitettiin häpeämään. Samoin meille näytettiin irvistävä naamio, joka laitettiin sellaisten aviovaimojen kasvoille, jotka pitivät miehiään tohvelin alaisina. Se oli siihen aikaan, kun miehilläkin oli joitakin oikeuksia!

Syksyisin Nürnbergissä pidetään kansallissosialistisen puolueen puoluekokous, joten kaupungilla on nykypäivien Saksassa huomattava poliittinen merkitys.

Nürnbergistä jatkoimme matkaa junalla Müncheniä kohden, mutta poikkesimme sentään Straubingissa muuatta huomattavaa viljelyskasvien jalostustilaa katsomassa. Straubing on pikkukau-

punki, jonka suurin ansio on siinä, että se sijaitsee Tonavan rannalla ja sen vuoksi vetää matkailijoita puoleensa. Mutta eivät ne Tonavan aallot ole siniset, vaikka laulussa niin kauniisti sanotaan; savivettä siinä vain virtaa.

Kysymyksessäoleva kasvinjalostustila on nimeltä Irlbach ja sijaitsee se 15 kilometrin päässä Straubingin asemalta. Tilan omistaa muuan kreivi, mutta on se ollut saman vuokraajasuvun hallussa jo toistasataa vuotta. Nykyinen vuokraaja on talousneuvos Jakob Ackermann, joka huomattavien kasvinjalostussaavutustensa vuoksi on saanut kunniatohtorin arvon.

Irlbachin kokonaispinta-ala on 175 ha, josta miltei kaikki on viljeltyä, kuten Saksassa yleensä; koeruutuja 8214. Huomattavimmat jalosteet ovat Jubelsyysvehnä, jonka leipoutumiskyky on tunnetusti kaikkein paras ja Isaria-ohra on erikoinen panimo-ohra, joka on levinnyt Viroon saakka. Perunakin oli hyvää, tärkkelysmäärä 18—20 pros. Tri Ackermannin jalosteiden sopimusviljelijöitä on ympäri koko laajan Saksan.

Kun Irlbach oli viimeinen tila, jossa näimme kotoisen viinatehtaan, lienee tässä sopiva kohta selostaa tätäkin asiaa. Saksalaisilla suurtiloilla on usein oma viinatehdas ja pienemmät tilat ovat muodostaneet osuustoiminnallisia tehtaita kuten meillä osuusmeijereitä. Tämä on suorastaan välttämätöntä, jos polttimoperunan viljelys tahdotaan saada kannattavaksi ja jos kerran viinanvalmistusta pidetään luvallisena elinkeinona. Viinanvalmistus on valtion yksinoikeutena, jonka se sitten tavallisesti luovuttaa maanviljelijöille, tehden heidän kanssaan polttosopimuksia. Tarkkailu on hyvin huolellisesti järjestetty, niin etteivät minkäänlaiset väärinkäytökset voi tulla kysymykseen. Näin tehden maanviljelijät saavat perunoistaan paremman hinnan, kuin jos ne olisi lähetettävä pitkien matkojen taakse suuriin tehtaisiin "jalostettavaksi", jota paitsi on kiinnitettävä suurta huomiota siihen, että viinanvalmistuksen jätetuote, rankki, voidaan heti tuoreeltaan käyttää eläinten ruuaksi. — Saksassa käytetään spriitä teknillisiin tarkoituksiin n. 20—30 pros. ja nautintoaineeksi vain vähän yli 10 pros. maan koko vuosituotannosta.

*

München on suuruudeltaan neljäs Saksan kaupungeista ja on sillä nykypäivien Saksan historiassa keskeinen asema, jonka vuoksi sitä sanotaankin kansallissosialistisen liikkeen pääkaupungiksi. Münchenissä Adolf Hitler kuuden muun miehen kanssa v. 1919 perusti kansallissosialistisen puolueen ja sitä taloa — sen nimi on Sternecker Brän — jossa tämä perustava kokous pidettiin, näytetään matkailijoille yhtenä kaupungin huomattavimpana merkillisyytenä. Kuninkaallisen torin laidassa on kansallisosialistisen puolueen puolesta v. 1923 kuolleen 16 miehen valtava muistomerkki: kaksi suurta pilaria, joiden keskellä, 8 kummassakin, Saksan kansallissankarien arkut ovat ikuisen vahdin vartioimina. Näiden arkkujen luo tulee saksalainen kuin pyhiinvaellukselle tehdäkseen faskisti-tervehdyksen, ja kun me satuimme paikalle juuri vah-

dinvaihdon aikaan, jolloin yleisöäkin on tavallista enemmän, teki tilaisuus ulkomaalaiseenkin syvän vaikutuksen. Muistopilariston lähellä on talo, jossa Hitler asui ja piti päämajaansa ennen kansallissosialistisen puolueen valtaanpääsyä. Niinikään muistomerkin toisella sivustalla on kansallissosialistisen puolueen virkamiesten toimistot ja toisella saman puolueen hallintorakennus.

Muutenkin tällä Kuninkaallisella torilla on Münchenissä keskeinen asema. Tori on kaupungin suurin ja vuosittain sillä pidetään suuri paraati kansallissosialistisen puolueen puolesta kaatuneiden kunniaksi. Torin toisella puolen vastapäätä ikuista vahtia on kuningas Ludvig I rakennuttama kreikkalainen kunniaportti ja torin toisilla vastakkaisilla sivuilla huomattavat taulu- ja kuvanveistoskokoelmat. Ja keskellä toria on kaksi 36 metristä lipputankoa.

Edellisten lisäksi on Odeonin torilla kansallissosialistisen puolueen puolesta kaatuneiden sotilaiden muistomerkki, jota Preussin ja Baijerin leijonat vartioivat. Se oli alunperin rakennettu viimeisen ranskalaissodan sankarien kunniaksi, mutta siihen on lisätty kansallissosialistienkin sankaritaulu. Muistomerkin luona esitetään sunnuntaisin musiikkia.

Münchenissäkin on tuntemattoman sotilaan hauta. Se on armeijan museon edustalla ja haudan yläpuolella on 2500 tonnin painoinen kivi kuin vertauskuvana siitä, miten raskas uhri kaatuneiden armeija on Saksan kansalle. Haudan seiniä peittäviin marmoritauluihin on kaiverrettu 13,250 maailmansodassa kaatuneen müncheniläisen sotilaan nimi. Että tämäkin paikka on kaupunkilaisten rakkaimpien ajatusten kohteena todistivat monet kukkavihkot tuntemattoman sotilaan arkulla ja marmoritaulujen nimien kohdalla.

Kuten monessa muussakin saksalaisessa kaupungissa, on Münchenissäkin paljon ja monenlaista nähtävää, mutta tälle kaupungille ovat taulukokoelmat aivan erikoisia; Saksan arvokkaimmat taulukokoelmat ovatkin Dresdenissä ja Münchenissä. Ja kaupungilla kävellessä kohtaa tuon tuostakin kaduilla tai aukioilla milloin minkin saksalaisen kuuluisuuden kuvapatsaan tai jonkin historiallisen tapauksen muistomerkin tai vain pelkästään taideteoksen. Ja monien yksityistalojenkin ulkosivuissa ja otsikoissa on taiteellisia kuvanveistoksia. Erikoisesti jäi mieleeni Goethen ja Schillerin muistopatsaat sekä Saksan vertauskuva Bawaria-neito, jonka valtava suuruus ei hevin mielestä haihdu.

Münchenissä on myöskin Saksan suurin teknillinen museo, jonka käytävien pituus on 16.5 kilometriä. Siellä on m.m. ensimmäinen todellinen vedenalainen sekä Wright-veljesten lentokone ynnä muuta mielenkiintoista, jonka jo museon valtavasta koosta hyvin arvaa. Rakennuksen kellarikerroksessa on rauta- ja suolakaivokset pienoiskoossa. Nykyaikaisen tekniikan suursaavutuksista saa täydellisen käsityksen, kun käy Münchenin teknillisessä museossa.

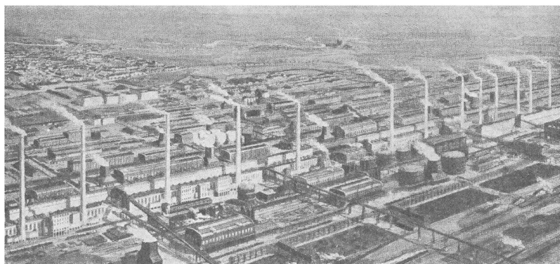
Hakkapeliittain jäljillä.

— Huomio, huomio! Täällä München! Huomisaamuna herätys kello 5,30; juna lähtee Berliiniin 6,40.

Oppaamme tiedoituksessa ei ollut tulkinnan varaa, ja sen vuoksi olimmekin täsmällisesti lähtövalmiit. Juna oli "Lentävä müncheniläinen", jonka keskinopeus on 135 km. tunnissa, mutta Nürnbergiin saakka kuljimme 175 km. tuntinopeudella. Ei siinä matkantekoon tuhlattu aikaa.

Vaikka Leipzig onkin kuuluisa kirjapaino- ja -kauppapaikka, niin kyllä se muuten on toivoton kaupunki. Ensin siellä liikkuessa itsekseen ihmetteli, että mitä kummaa täältä oikein puuttuu, kunnes vihdoin selvisi, että kaupungissa ei ole puistoja. Kuumuus on tavaton, kun kaduilla ei ole suojelevia puita; samasta syystä vesimääräkin on alhainen. Mutta tämä kaikki on vain "maallista", sillä Leipzigin elämä on sisäänpäin kääntynyttä. Henkiset harrastukset ovat kehittyneet korkealle, joten kirjallisuuden ja musiikin alalla kaupunki on Euroopan huomattavimpia; suuria kirjastoja on useampiakin ja lauluakatemia on maailmankuulu.

Leipzigin ohjelmaan oli merkitty myöskin käynti suurilla Leunan salpietari- ja bensiinitehtailla, jotka sijaitsevat 30 km. päässä Leipzigistä olevan Merseburgin kaupungin yhteydessä. Vaikka oikeastaan Leuna on kaupunki itsessään, sillä tässä v. 1916 perustetussa tehtaassa on nykyisin n. 17,500 työläistä, (kaksi ja puoli kertaa Porvoon asukasmäärä), joista suurin osa asuu yhden perheen puutaloissa. Tehdasalueen suurin pituus on 7,5 km. ja suurin leveys 2 km. Mutta kyllä itse tehdaskoneistokin on tekniikan ihmesaavutus. Mitään varsinaista tehdasrakennusta ei ole, vaan koneet sijaitsevat avoimen taivaan alla. Ainakin maallikkokävijään — ja miksei ammattimieheenkin — tekee valtavan vaikutuksen, kun kilometrimäärin saa kulkea mitä ihmeellisimmän koneiston seassa. "Tehtaat jyskyen käy" ja valmista tulee, mutta vieras ei ymmärrä kaikesta mitään, ihmetteee vain. Korkein savupiippu on 140 m. Näimme myöskin pari kaasutornia, joiden kummankin tilavuus on 65 tuhatta kuutiometriä. Tehdas tarvitsee 12 tuhatta tonnia ruskohiiltä joka päivä ja on arvioi-

Leunan tehtaat Merseburgissa.

tu, että kaivoksessa riittää hiiltä 150 vuoden ajaksi. Valmisteita myydään ympäri maailman; mm. meillä Suomessakin tunnetaan saksansalpietari.

Kiertokäynnin päätyttyä tehtaan johto kutsui retkeilijät yksinkertiseen voileipäpöytään, mutta heti saimme huomata, että yksinkertaisuuskin on suhteellinen käsite aina tarjoojan mukaan. Pöydässä oli sekä syötävää että juotavaa, joiden arvon kaikki käytännöllisesti tunnustivat ja sen myöskin prof. Pihkala sanoin isäntäväelle tulkitsi.

Paluumatka Leipzigiin tapahtui toista tietä, sillä tahdoimme käydä kolmikymmenvuotisen sodan kunnian kentillä Lützenissä. Siitä on jo yli 300 vuotta, kun suomalaiset hakkapeliitat näillä aukeilla taistelivat, mutta heidän muistonsa elää yhä vieläkin. Lützenissä on erikoinen museo, jossa kysymyksessäolevan taistelun aikaisia esineitä säilytetään — siellä on myöskin taistelun alkua esittävä havainnollinen korkokuva. Kaupungissa on Kustaa Adolfin katu, ja kuninkaan kuolinpaikalla on muistokivi ja sen vieressä pieni kappeli. Tosin saksalaiset väittävät, että Kustaa Adolf kaatui tien toisella puolen, mutta tapahtuipa se nyt maantien tällä tai tuolla puolen, joka tapauksessa hän kuoli Lützenin taistelussa, jonka hakkapeliitat lopullisesti ratkaisivat. Muistokiven juurelle laskimme kukkavihkon ja prof. Pihkala lausui muutamia kunnioituksen sanoja esi-isäin muistoksi. Hiljennyimme hetkiseksi ja tuntui siltä, että sankarivainajat ovat lähellä. Saman kaukaisen maan miehet ovat liikkeellä, aika vain on toinen ja asiakin erilainen, mutta tässä muistojen kiven luona kohdataan.

Lützenin laaja kenttä lainehtii nyt viljamerenä. Silmänkantamat näkee vain tähkäpäitä. Hakkapeliittain hevostenjäljet kasvaa leipää.

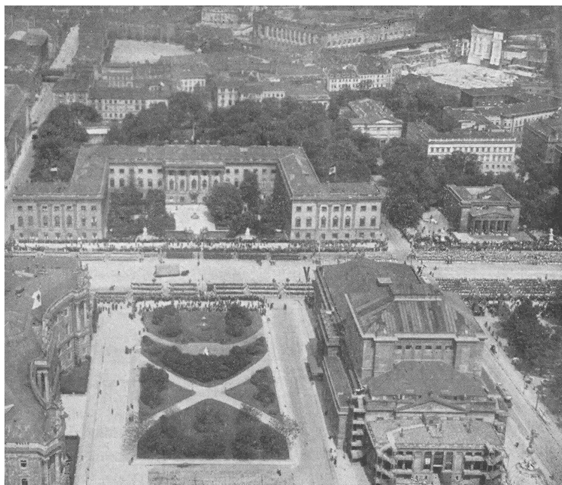
Berliinin olympialaiskentällä.

Berliini on kaikille Saksankävijöille niin tuttu kaupunki, ettei siitä voi retkikuntamme pöytäkirjaankaan mitään lukijoita kiinnostavaa merkitä. Suurkaupunki se joka tapauksessa on: pinta-ala 856 km²; suurin pituus 47 km. ja suurin leveys 38 km. Meidän ollessamme kaupungissa oli siellä oppaan ilmoituksen mukaan 4,536,897 asukasta. Tällaisten numeroiden perusteella ymmärtää hyvin, että on suuri määrä sellaisia vanhoja berliiniläisä, jotka eivät milloinkaan ole käynyt syntymäkaupunkinsa ulkopuolella. Kaupungin pisin katu on Heerstrasse, jossa on 33 km. jokseenkin linjasuoraa.

Tietenkin meitä turistien tapaan kuljetettiin kaikki mahdolliset paikat katsomassa. Ja kansalla, jolla on historiaa on myöskin näytettävää, ja mikäli olen huomannut, Saksan kansa osaa historiallisia muistojaan vaalia. Mitään vanhaa ja katoavaa ei hävitetä, vaan mahdollisuuksien mukaan se korjataan alkuperäiseen asuun. Vanhat kaupunginportit, talot, kaivot ja lukemattomat muut muistomerkit antavat välähdyksiä kansakunnan suhteesta menneisyyteen.

Arkipäivästä huolimatta Berliinin eläintarhassa oli kuin markkinat, sillä Zoon vilpoisat puistot tarjoavat sekä viihtyisyyttä että virkistystä. Varsinkin koululaisretkikuntia tuli vastaamme ties kuinka monta, joka tapauksessa niitä oli useampia kymmeniä. Äidit olivat lähteneet lapsineen ja näkipä siellä kokonaisia perhekuntiakin eväskoreineen. Varsinainen kansalaiskokous oli apinahäkin luona, jossa kaukainen sukulaisemme esitti sirkustemppuja ja polkupyörälläajoa. Nuoren väen riemu oli rajaton, ja olen varma siitä, että opettajien oli vaikea saada retkikuntansa edelleen liikekannalle.

Tietenkin myöskin käynti Fredrik Suuren rakennuttamassa Potsdamin linnassa kuului ohjelmaan. Potsdamin kaupungissa on n. 90.000 asukasta ja vaikka sinne onkin rautateitse vajaan tunnin matka, niin lasketaan se silti n. s. Suur-Berliiniin kuuluvaksi. Oli hikinen päivä ja vaunu väkeä täynnä. Kielillä puhu-

Berlinin yliopisto ja ooppera.
(Ilmavalokuva.)

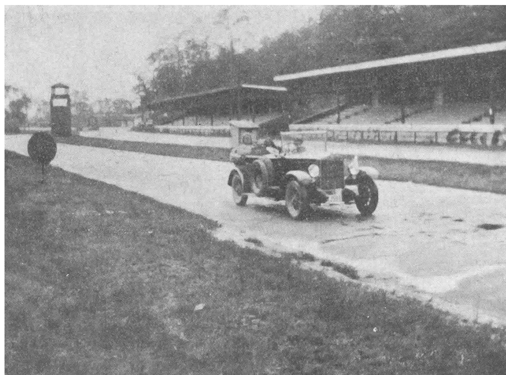
jat ottivat heti yhteyden alkuasukasten kanssa ja muuan neitonen kysyi orkesterinjohtajaltamme, että mikä leskien retkikunta Suomesta oikein on lähtenyt liikkeelle.

Kysymysmerkki.

Asia selvisi sentään kun saimme tietää, että Saksassa lesket pitävät sormusta vasemman käden nimettömässä.

Rautatiematkalla näimme myöskin kuuluisan Avus-radan, jonka sanotaan olevan tiettävästi parhaimman koko Euroopassa. Rata on vastakkaisajon vuoksi kaksiteinen, ja molemmat kurvat ovat niin kaltevat, että vain keskipakoisuusvoima pitää auton pystyssä. Ajon keskinopeus on tavallisesti 273 km. ja suurin saavutettu nopeus 354 km. tunnissa. Sellainen vauhti jo heikkopäistä katselijaakin hirvittää. Radalla suoritetaan Berliinin olympialaisten autokilpailut heinäkuun lopulla.

Potsdamin asemalla ajuri arvasi asiamme, sillä hän vain totesi, että tietenkin ajetaan myllylle. Kaupungissa nimittäin on kuuluisa mylly, josta miltei kaikissa historiallisissa lukukirjoissa kerrotaan. Fredrik Suuri näet kerran Potsdamissa käydessään ihastui seutuun niin, että päätti rakentaa sinne ”kesä-

"Avuksen" Berliinistä Potsdamiin kulkevalla autoradalla.

asunnokseen" palatsin ja siinä mielessä tarjoutui ostamaan erään myllärin tontin rakennuksineen päivineen. Mutta mylläripä ei ollutkaan halukas kauppaan vaan ilmoitti kohteliaasti, että jos keisari tahtoo rakentaa linnan hänen tontilleen, se kyllä käy päinsä, mutta myllyään hän ei suostu myymään. Ja kun keisari oli suurpiirteinen mies, niin hän hyväksyi ehdot ja mylly jäi pakolleen linnan lähimmäksi naapuriksi. Tarina kertoo edelleen, että keisari ja mylläri olivat kaiken ikänsä mitä parhaimmat ystävykset. Ja nyt kun linna on vain historiallinen muistomerkki, on mylly sen keskeisimpiä nähtävyyksiä.

Vaikka kyllä itse palatsissakin on katseltavaa. Se on ihana, rokokootyylinen Fredrik Suuren omakätisesti suunnittelema. — Ennenkuin huoneistoon sai mennä, oli vedettävä huopatohvelit jalkaansa, ettei vain kiilloitetut lattiat vahingossakaan rikkoonnu. Koko linna on kuin taidenäyttely, sillä Fredrik Suuri oli tosiaankin suuri taiteen ja kirjallisuuden suosija, mm. hän oli sisustanut Voltairen asuttavaksi erikoisen huoneen. — Linnan penger on kuin riippuva puutarha. Sanssoucin jättiläissuuri, ihmeellisen huolellisesti hoidettu puisto monine veistoksineen muistuttaa satumetsää. Se kahlehtii tenhollaan jokaisen kävijän. Luonto, taide ja historia yhtyvät Potsdamissa sopusointuiseksi, mieleenpainuvaksi kokonaisuudeksi, joka jättää hauskan muiston.

*

Ystävällisen isännistömme taholta meille oli varattu mieluisa tilasuus päästessämme katsomaan Berliinin olympialaiskenttää. Tosin stadion ei ole

aivan valmis, mutta viimeistelytyöt olivat kiireisessä käynnissä, joten katseli kuin valmista ainakin.

Olympialaiskenttä on aivan kaupungin laidassa, 131 ha:n suuruisen Valtakunnanurheilukentän keskuksessa. Kumpikin pääportin pylväs on valtavan korkea ja niihin on asetettu poliisiasema, niin että järjestysvalta voi koko aluetta pitää silmällä. Varsinainen stadion tekee mahtavan vaikutuksen: se on 300 m pitkä ja 230 m leveä ja siinä on 106 tuhatta katsojapaikkaa. Sanomalehtimiehiä varten on varattu 1000 paikkaa, eri maiden radiokuuluttajilla on itsekullakin oma lasikoppinsa ja valokuvaajilla erikoinen käytävä, jossa he voivat liikkua ja muita häiritsemättä valokuvata. Toisen pääportin edustalla on laaja ruohokenttä, jolle kilpailijat kisojen avajaistilaisuuteen sekä otteluihin marssimista varten kokoontuvat.

Stadionin välittömässä yhteydessä on useampiakin harjoittelukenttiä, jotka ovat täsmälleen samanlaisia kuin varsinainen kilpailukenttäkin. Samoin on erikoislaatuiset kilpailut otettu huomioon. Niinpä esim. ratsastuskentälle mahtuu 12 tuhatta katsojaa. Uima-allas on kansainvälisten mittojen mukainen: 50 m. pitkä ja 20 m leveä, ja sen katsomoon sopii 18 tuhatta henkeä. Amfi-teatteri on hyvin hieno laitos; sen taustana on havumetsä ja näyttämöä valaisevat voimakkaat valonheittäjät. Teatterin katsomossa on 22 tuhatta istumapaikkaa.

On itsestään selvää, ettei tämäntapaisia laitoksia voida rakentaa vain yksiä kilpailuja varten — vaikkapa niistä sitten tulisi suuremmatkin, kuten nyt Berliinin olympialaisista odotetaan — vaan on niille varattava pitempiaikaista käyttöä. Näin ollen stadion jää Saksalaisen urheiluakatemian haltuun ja Amfi-teatterissa annetaan ulkoilmanäytäntöjä. Täten saksalaisen urheilun kehittyminen on tulevaisuudessakin turvattu.

Meidän stadionilla käyntimme tapahtui onnelliseen aikaan, sillä parast'aikaa siellä oli olympialaiskisojen avajaisohjelmien harjoitus. Kilpakentällä oli 2.000 urheilupukuista tyttöä ja vaikka meille selitettiinkin, että kaikki on vain harjoittelua, niin komeaa se sittenkin oli. Miltä tällainen joukkoesiintyminen tuntuneekaan sitten, kun sitä oikein tottuneesti ja tosissaan tehdään. — Myöskin uima-altaassa oli harjoittelu täydessä käynnissä.

Nyt tällä kertaa Saksa on täysin varustautunut ottamaan olympialaiset vastaan. En voi varmasti sanoa oliko se kohteliaisuutta vaiko täyttä totta, mutta joka tapauksessa isäntämme lausuivat sen toivomuksen, että seuraavat kisat pidettäisiin Helsingissä.

*

Saksan maatalousministeri tarjosi retkikunnallemme Berliinissä Hotelli Krollissa lounaan, jolle osallistui myöskin Suomen lähetystön virkailijoita. Isäntäväen puolesta puhui maatalousministerin sijainen, tohtori Hermann Reischle lausuen ilonsa siitä, että kaukaisen Suomen edustajat ovat lähetettyä kutsua noudattaneet ja saapuneet Saksan oloja omin silmin näkemään. Sa-

malla puhuja odotti, että tämä matka täyttäisi siihen asetetun toivomuksen: lähentäisi Saksaa ja Suomea toisiinsa, jotta kanssakäyminen muodostuisi kumpaakin puolta tyydyttäväksi. Retkeilijäin puolesta puhui eversti K. J. M. Collan kiittäen kaikesta vieraanvaraisuudesta ja lopuksi huudettiin kolminkertainen hei isäntäväen kunniaksi.

Berliiniin saavuttuamme tapahtui joukossamme ensimmäinen hajaannus, kun prof. Pihkalan täytyi kiireimmiten palata kotiin. Ja kaupungista lähtiessämme luovutti oppaamme tohtori Metzger meidät Nordischen Gesellschaftin haltuun. Sen vuoksi vähää ennen Lyypekin junan lähtöä kokoonnuimme lehmusten alle juomaan erojaiskahvit. Ja jälleen eversti Collan puhui ja hän puhui kuin enkeli, sillä hyvästä tekstistä on helppo saarnata. Tri Metzger oli erinomainen opas, niin että häntä sopivampaa ei olisi koko Saksasta löydetty. Hän tunsi sekä Saksan että Suomen niin olojen kuin kielenkin puolesta, joten hänen oli helppo meitä ohjata. Suomalaisen mentaliteetin tuntien hän osasi suhtautua retkikuntaan niin hyvin, että hän jo ennakolta arvasi mitä me haluamme nähdä ja tietää, joten turhat kysymykset jäivät melko vähiin — ainakin meidän mielestämme. Kaiken lisäksi tohtori Metzger on muutenkin mukava mies, niin että meillä tosiaankin oli onni saada yliveto oppaitten joukosta. — Vastauspuheessaan tri Metzrger kehui meidät ensin yhteisesti ja sitten jokaisen erikseen, joten kaikesta päättäen me muodostimme mallikelpoisimman retkikunnan, mitä Suomesta sitten kolmikymmenvuotisen sodan on Saksassa käynyt (!!).

Parhain tervehdyksemme, tohtori Metzger!

Juhlat Hansa-kaupungissa.

Torstai-iltana tulimme siis Lyypekkiin. Asemalla oli retkikuntaamme vastassa Nordische Gesellschaftin edustaja, joka heti kädenpuristuksen tapahduttua istutti meidät junaan jatkaaksemme matkaa Travemündeen, jonne meille oli varattu majoitus vierailumme koko loppuajaksi. Asunnon saimme Kurhausin merikylpylässä, Travemünden keskeisimmässä paikassa. Siellä tapasimme suomalaisia, mm. Maila Talvion, joka oli kutsuttu huomenna alkavien Lyypekin juhlien kunniavieraaksi.

Mutta ennen juhlien kulkua muutama selittävä sana kysymyksessäolevasta seurasta.

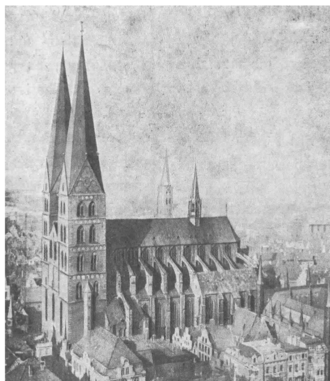
Nordische Gesellschaft — tai jos nyt sanomme sitä Pohjoismaiseksi Seuraksi — on saksalainen yhtymä, joka on ottanut tehtäväkseen pohjoismaisten kansojen kulttuurin, ominaisuuksien ja merkityksen tunnetuksitekemisen Saksan kansalle. Viime vuosina tämä seura on kiinnittänyt huomiota suomalaisen kulttuurin olemuksen tuntemuksen levittämiseen Saksassa. Todisteena tästä ovat suomalainen taidenäyttely Berliinissä, suomalainen grafinen näyttely, Kalevala-juhlat, Sibelius-juhla jne. Seuran toimeenpanemiin vuosijuhliin eli valtakunnanpäiviin ottaa osaa Saksan julkisen, sivistyksen ja taloudellisen elämän johtavia henkilöitä. Sen vuoksi nämä Pohjoismaisen Seuran päivät antavat erikoisen selvän kuvan uuden Saksan näkökannoista ja elämänmuodoista.

Juhlien avajaiset tapahtuivat Kaupunginhallissa, joka oli kaikkien pohjoismaiden lipuin koristettu — Suomen lippu oli erittäin edustavalla paikalla — ja salintäyteisen juhlayleisön joukossa nähtiin lukuisasti eri maiden kansallispukuja. Kun Lyypekin Sinfonia-Orkesteri oli soittanut Sibeliuksen "Sadun" lausui Lyypekin senaatin puheenjohtaja, pormestari Drechsler kaikki läheltä ja kaukaa saapuneet juhlavieraat tervetulleiksi. Puhuja kertoi, että Pohjoismaisen Seuran jäsenmäärä on viime vuonna kolminkertaistunut, joten pohjoismaat tosiaankin tuntevat kuuluvansa sekä kulttuurillisesti että maantieteellisesti yhteen.

Heti avauspuheen jälkeen oli kolmekin esitelmää. Kansallissosialistisen puo-

lueen ulkopoliittisen toimiston pohjoismaisen osaston johtaja Thilo von Trotha puhui persoonallisuuden tunnosta pohjoismaisessa ihmisessä. Todellinen demokratia merkitsee pohjoismaiselle ihmiselle persoonallisuuksien tasa-arvoa Goethelaisessa mielessä. Puhuja siteerasi myöskin valtakunnanjohtaja Alfred Rosenbergin lauseen: "Ken itse kantaa kohtalonsa, ei tarvitse mitään tukea eikä välitystä." — Sisäministeriön esittelijä, lääket. toht. Arthur Gütt esitelmöi perheen merkityksestä kansakunnan elämässä. Valtakansleri Axel Oxenstierna on esittänyt ajatuksen, joka melko vapaasti käännettynä kuuluisi: on uskomatonta, kuinka vähäisellä ymmärryksellä maailmaa hallitaan. Tämä pitää paikkansa lähinnä siinä, miten valtiovalta eri maissa on suhtautunut väestölisäykseen. Länsieurooppalaiset ja pohjoismaiset kansat menevät biologisesti perikatoaan kohden. Saksassa vuosisadan vaihteesta vuoteen 1933 on syntyväisyys vähentynyt puolella. Taloudellisen elämän voimistuttamisen ja työttömyyden vähentymisen ohella kansallissosialistinen puolue kohdistaa päähuomionsa perhe-elämän elvyttämiseen. — Kansanhuoltovirastonjohtaja Erich Hilgenfeldtin esitelmän aiheena oli pohjoismainen ajatus saksalaisessa huoltotyössä. Kansallissosialistinen huoltotyö tahtoo saada pohjoismaisen käsitteen "oma apu paras apu" kaiken avustuksen perusteeksi.

"Koti ja kontu"-näyttely oli järjestetty 700-vuotishalliin. Näyttely antoi eloisan kuvan pohjoismaisen talonpoikaistalon kehityksestä varhaisimmasta esihistoriallisesta ajasta aina nykypäi-

Pyhän Maarian kirkko Lyypekissä.

viin saakka, joten kysymyksessä siis on n. 4000-vuotinen ajanjakso. Käsityötä edustivat lukuisat kudonnaiset, kuten monet kansallispuvut ja neuletyöt; saatiinpa nähdä elävääkin näyttelyä, sillä hallissa kudottiin kangasta ja kehrättiin. Lisäksi oli esillä vanhoja tina-astioita, huonekaluja ja maanviljelyskalustoa, joten näyttely tosiaankin vastasi nimeä "koti ja kontu". Näyttelyhuoneen seiniä koristi nuoren saksalaisen maalarin Wilhelm Petersenin miehekkäät germaanilaisaiheiset taulut.

Juhlien keskeisimmän osan muodosti varmaankin sydänyön konsertti Maariankirkossa, jota pidetään Saksan kenties kauneimpana Herran huoneena. Kirkko oli sekä sisältä että ulkoa juhlavalaistu, joten sen lukuisat kuvanveistokset ja taideteokset näyttäytyivät mahdollisimman edustavasti. Kirkon urut ovat niinikään maailmankuulut; niillä on itse Johann Sebastian Bach soittanut. Monelle varmaankin oli suorastaan elämys kuulla soitettavan samoilla uruilla, joista suuri mestari aikoinaan on sävelet loihtinut. Nyt juhlakonsertissa oli uruissa Köpenhaminan tuomiokirkon urkuri N. O. Raasted ja solistina oopperalaulaja Sven Nilsson Dresdenin oopperasta.

Toisen juhlapäivän ohjelma jatkui edelleen Kaupungintallissa. Varsinaisia esitelmiä oli kolme: Pohjoismaisen Seuran pääsihteeri tri Ernst Timm puhui aiheesta Saksa ja pohjoismaat 1936, selostaen pohjoismaisten kansojen yhteistyön edellytyksiä ja tehtäviä. Valtakunnan talonpoikaisjohdon esikuntapäällikkö tri Hermann Reischle esitelmöi germaanisen tilan perimysjärjestelmän merkityksestä Saksan talonpoikaistalolle ja Naisten Valtakunnanliiton johtaja rouva Gertrud Scholtz-Klink esitteli nykyajan naisen tehtäviä. Selittäessään Saksan kansan nykyistä asennoitumista sanoi rouva Scholtz-Klink, että se on "intohimoista tunnustautumista kansan omalaatuisuuteen". Kenties siinä nykytilanne on tulkittu oikein; ainakin se vieraalle selvitti paljon.

Lauantaipäivän ohjelman yllätysnumerona oli k a l e v a l a i n e n a t e r i a Yleishyödyllisen yhdistyksen talon kauniilla pihamaalla. Aterian olivat valmistaneet Pohjoismaisen Seuran suomalaiset ystävät ja kaikki ruokatarpeet oli saatu Suomesta lahjoituksina liikkeiltä sekä yksityisiltä henkilöiltä. Kutsuvieraita oli lähes 400, joukossa Saksan huomatuimpia henkilöitä, mm. valtakunnanjohtaja Alfred Rosenberg. Tarjoilijoina toimivat suomalaiset ja saksalaiset kansallispukuiset naiset ja juomanlaskijoina samoin kasallispukuiset miehet. Ruokalajien joukossa oli mm. suomalaista reikäleipää, munavoita, juustoa, poronlihaa, piiraita, kalakukkoa, talkkunaa sekä jälkiruokana pannukakkua mesimarjojen kera. Ruokalista oli runopukuinen, josta tähän näytteeksi pari säkeistöä:

Outo lie ovilla näillä
laadulta kuni nimeltä
k a l a k u k k o, kuulu ruoka.
Erämiesten se eväsnä
oli ennen Savon saloilla;

nytpä herrat Helsingissä
sitä hartaasti haluavat,
kulettavat Kuopiosta.

Iloitsis isännät Suomen,
ehoin mielin ois emännät,
jos nää kestit kelpoaisi,
ruokapöytä tää pätisi
Pohjan Seuran pontimeksi,
Vanhan Lyypekin lykyksi,
Hansan kuulun kunniaksi.

Vieraat lausui tervetulleiksi aterian emäntä, rouva Maila Mikkola, esittäen samalla Suomen tervehdyksen Saksalle. Muuta ohjelmaa suorittivat suomalaiset talonpoikaisesiintyjät: runolaulajatar Oksenja Mäkiselkä (Suistamo), kanteleensoittaja Antero Vornanen (Suojärvi), paimentorven ja -pillien soittaja Teodor Repo (Inkeri) ja viulunsoittaja Eemil Risku (Kauhajoki). Musiikin ja esiintyjien esittelyn toimitti maisteri A. O. Väisänen.

Näin ollen kalevalainen ateria ei ollut vain suomalaisen ruokakerran näyte, vaan myöskin kansantaiteemme tunnetuksitekeminen saksalaiselle kulttuuriyleisölle.

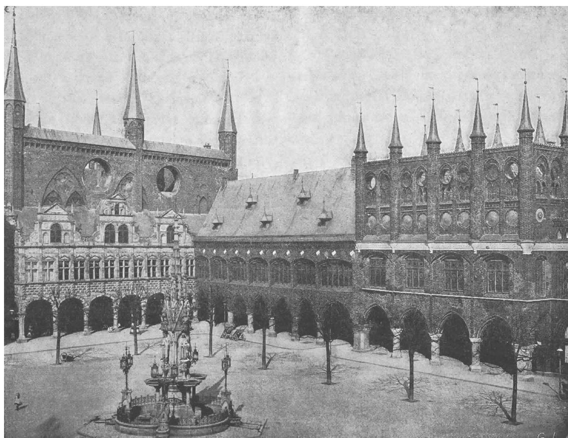
Pohjoismaisten päivien aikana oli myöskin erilaisia kirjallisuus- ja taidenäyttelyjä, mutta kaiken huippukohdaksi muodostui sittenkin illalla kello 21,30 raatihuoneen torilla ulkoilmanäytöksenä annettu Shakespearen "Machbethin" esitys. Näyttämönä oli torin nurkkaan rakennettu lava, joten suuremmallakin esiintyjäjoukolla oli riittävästi liikkumatilaa, ja näin ollen esitys sai ulkonaisestikin tavallista väljemmät mittasuhteet. Valaistuksen toimittivat voimakkaat valonheittäjät, joiden avulla saatiin aina kuhunkin tilanteeseen soveltuva valaistus.

Sunnuntaipäivän ohjelmassa oli valtakunnanjohtaja Alfred Rosenbergin puhe. Tavaton ulkopoliittinen painostus, jonka alaisena Saksa on ollut, on pakottanut Saksan kansan kysymyksen eteen: murtuako, vaiko löytää omasta olemuksestaan uusia voimia kansalliseen ylösnousemukseen? Ainoa tie on valtakunnankansleri Adolf Hitlerin viitoittama: Saksan vanhojen perushyveiden arvoonsa nostattaminen, lähinnä lujan kurin ja järjestyksen palauttaminen. Tällä hetkellä Saksan kansa etsii tseään ja sen vuoksi puhuja tahtoi tähdentää jokaiselle: "Kohtalosi tekee puoli askelta, sinun itsesi täytyy tehdä toinen puoli."

Juhlien traditioksi on kehittynyt pitkä karnevaalikulkue, jonka ohimarssi kesti täyden tunnin. Kulkueeseen otti osaa tuhansia ihmisiä vanhuksista lapsiin saakka. Mukana oli sotaväenosastoja lippuineen ja soittokuntineen, kaupungin johtavia henkilöitä, poliiseja, eri ammattikuntien edustajia ja jos vaikka keitä. Toiset ajoivat autoilla tai hevosilla, kun toiset sen sijaan marssivat puujaloilla — mutta yhteistä kaikille oli ilo, joka purkautui esille muodossa jos toisessakin.

Ja kun vielä oli vietetty valtakunnan työpalvelussotilaiden järjestämä päiväntasausjuhla, niin oli tullut kolmannenkin päivän ehtoo ja pohjoismaiset juhlat päättyneet.

*

Lyypekin raatihuone. Rakennettu goottilaiseen tyyliin 1300-luvulla.

Mitä sitten erikoisesti meidän retkikuntaamme tulee, niin sen vaiheista olisi enemmänkin yksityiskohtaisesti kerrottavaa. Olimme Lyypekin pormestarin kutsuissa ja olen varma siitä, että juhlallinen kutsukortti vielä vuosienkin kuluttua tuo mukanaolleen mieleen hauskoja muistoja. Sitten muuan toinenkin suuri fyyreri tarjosi meille päivälliset, mutta en mitenkään muista isännän arvoa tai nimeä, mutta komea mies hän oli ja komea hänellä oli äänikin. Ei minun tarvitse edes silmiäni ummistaa nähdäkseni vieläkin, miten uljaana hän seisoi pöydän päässä tervehdyspuhetta pitäessään.

Juhlien väliaikoina kuljimme katselemassa Lyypekkiä; ilman varsinaista päämäärää ja ilman opasta. On kuuma kuin meillä kotona heinäkuussa, hiki virtaa, mutta urhoollisesti vaellamme katuja kuin konsanaan löytöretkeilijät.

Heti ensimmäisenä pistää muukalaisen silmään kaupungin kirkkojen runsaus. Lyypekissä on kaikkiaan yhdeksän kirkkoa, joista viisi taivaita tavottelevaa, maailmankuulua temppeliä. Tuomiokirkko ja Pyhän Maarian nimikirkko ovat kaksitorniset, kun sen sijaan Pietarin, Jaakopin ja Egidiuksen kirkoissa on vain yksi torni kussakin. Jo-

kainen kirkko on rakennustaiteen mestariteos.

Traven rannassa on vanha hansalaiva museoesineenä, ja idylliset suola-aitat ovat samat, joista suola lastattiin suomalaisiinkin laivoihin satoja vuosia sitten.

Vaikka Lyypekki onkin vanha kaupunki — aikakirjoissa se mainitaan jo 1000-luvulla — on se silti erittäin suoraviivainen. Kaupungin asemakaava on selvä sekä kadut leveät ja suorat, talojen runsaasti koristellut päädyt vain ovat kadullepäin. On ihmeellistä ajatella, että jo vuosisatoja sitten kun tämän kaupungin asemakaavaa ensimmäisen kerran suunniteltiin, se tehtiin niin pitkällä sihdillä, että se vastaa nykypäivienkin vaatimuksia. Vain ikivanhat rakennukset puhuvat historian kieltä — kaikki muu on meidän päiväämme. Joskin Lyypekin Hansa-liiton aikainen kukoistuskausi onkin jo ohi, niin silti kaupungilla on pohjoismaisessa elämässä keskeinen asema, kauppaa tosin käydään vähemmän, mutta sen sijaan ovat kulttuurikysymykset tulleet esille, kuten nämäkin juhlat jälleen osoittivat.

Retkikunnassamme alkaa ilmetä hajaantumisen oireita. Ensiksi hermostui emännättömän talon yksinäinen isäntä. "Elimäellä alkaa heinänteko juhannuksena kello 18" — sanoi ja läksi. Sitten kunnallisneuvos pakkasi kapsäkkinsä ja meni riikin kautta omalle maallensa. Ja juuri kun olimme sopeutuneet Travemünden hiekkarantojen ihanuuteen, lensi everstikin pois.

Vieraanvaraisuus on suurenmoista, mutta siitä huolimatta: — olisi hauskaa, jos pääsisi juhannukseksi kotiin oman omenapuunsa juurelle.

Vettä ja hiekkaa.

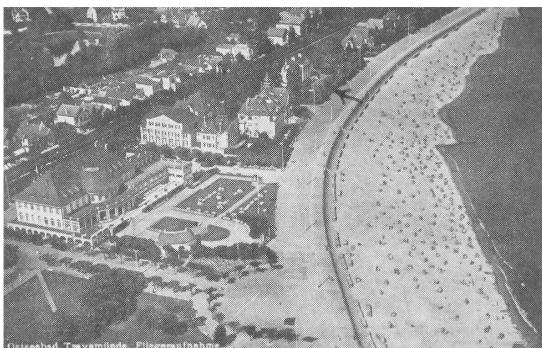
Olemme nyt muutaman päivän ajan olleet täällä Travemündessä ja sanotaan pois avomielisesti, että meidän on ollut mukava olla. Vettä, hiekkaa ja aurinkoa näyttää riittävän. Mutta ei suinkaan täällä tylsyyteen vajoa, sillä kiertomatkan monet näkemykset ja vaikutelmat ovat vielä yhtenä kaaoksena ja Travemünden merikylpyläelämä tarjoaa siksi paljon elävää elämää, että kunhan vain jaksaisi ottaa vastaan.

Travemünde on Lyypekin "esikaupunki". Välimatkaa tosin on parisenkymmentä kilometriä, mutta liikenneyhteys on niin hyvä, etteivät kilometrit oikeastaan merkitse mitään. Sen vuoksi meidätkin majoitettiin tänne, vaikka Pohjoismaisen Seuran juhlat pidettiinkin Lyypekissä. Ja tästä järjestelystä olemme vilpittömästi iloiset, sillä juhlien väliajatkin ovat tulleet oikein käytetyiksi, kun olemme päässeet pakenemaan rantahietikon rauhaan.

Ei näet voi sanoa yksinäsyyteen, sillä niin pitkälle kuin hiekkarantaa on — ja sitä on silmänkantamiin— on myöskin auringonkylpyä ottavia ihmisiä. Kymmenittäin, ei, sadoittain heitä on kiirehtinyt Itämeren raikkaille rannoille: heitä loikoilee kallioilla, muutamat ovat kaivautuneet hiekkaan, toisia kyykkii kivillä ja kisailee vedessä. Ja taivaanrantaan saakka on lahdella purjevene toisensa vieressä, joissa auringon paahtamat ihmiset nauttivat meren hengestä. Täällä ovat kaikki ikäluokat puolivuosikerran tarkkuudella edustettuina, ja kansallisuuksia on niin monta lajia, ettei maallikko jaksa edes arvailla, mitä kieltä kukin puhuu. Ranskalaiset naiset sentään erotti sotamaalauksestaan, sillä heidän räikeänpunaiset huulensa ja lakatut kyntensä välkähtelivät pitkän matkan päähän.

Olemme hiekkarannan tiellä keksineet sopivan paikan, josta on laaja näköala yli koko merikylpylän. Miltei katkeamattomana kulkee ihmisvirta ohitsemme, ja alhaalla heitä on vieri vieressä, kukin koppinsa seinustalla tai luomansa hiekkavallin rinteellä. Siinä on näköaloja ja maisemia — jos jonkinlaisia.

Kunnallislautakunnan esimies ihmettelee ääneen, että mitenkähän täällä näyttää jo vanhemmanpuoleisilla herroilla olevan noin nuoret rouvat.

Travemünden hiekkarantaa; nuoli viittaa Pohjoismaiseen Kirjailijakotiin, jossa suomalaisiakin kirjailijoita on ollut vieraana.

Siihen vastaa Onnimanni — jossa on hieman ajattelijan vikaa — että kun kerran on saanut nuoren rouvan, niin mielellään sitä näin julkisessa paikassa näytteleekin.

Keskustelun jatkoksi kertoi retkikunnan pöytäkirjuri tosikertomuksen, miten muuan herra meni vaatetusliikkeeseen ja pyysi naisten sukkia. Silloin myyjätär tiedusti kohteliaasti, että:

— Tulevatko ne rouvalle, vai pitäisikö niiden olla paremmat?

Pöytäkirjuri näet on lukenut paljon kaunokirjallisuutta.

Ei ole minnekään kiirettä, olemmehan vain ja nautimme elämästä, Onnimanni on ostanut valokuvauskoneen ja Pellervo — joka puhuu kielillä — opettaa häntä näppäilemään hyviä kuvia.

Pari uimapukuista tyttöä yrittää ohitsemme, ja kun Pellervo kääntää etsijän heitä kohti, niin eivätkö vain neitoset istahdakin aidalle ja ota sitä kaikista herttaisinta valokuvausasentoa, jonka kuvalehdistä niin hyvin tunnemme.

Ja jälleen ikuistettiin tilanne Kurhausista, Itämeren aurinkoiselta hiekkarannalta.

— Kiitos!

Lähdemme kävelylle. Ei meillä ole karttaa eikä kompassia, muuten vain haluamme umpimähkään tutustua kaupunkiin. Ensin kuljemme pitkin rantakatua, joka on kuin mikäkin tunneli, sillä sen vierellä kasvavien puiden oksat ovat ylhäällä yhtyneet ja talot ovat vain täysihoitoloita, huviloita — kauniita taloja kuin nukkekoteja kukkasrunsauden keskellä tai pienoisia ritarilinnoja, jollaisessa satu kertoo prinsessa Ruususen taikauneen nukkuneen. Kesällä Travemünde elää, mutta talvella se on kuollut kaupunki.

Missähän tämä hiekkaranta oikein päättyy? Tuonko niemen takana? Siellä on uimakoulu ja kansaa. Entä toisen niemen luona? Mutta sielläkin on väkeä, sillä kuulemme laulua.

Kierrämme kauempaa puiston ja golfkentän kautta kaupunkiin takaisin. Sille välille on äskettäin rakennettu kokonaan uusi kaupunginosa, sillä asumukset ovat uusia ja jokseenkin samojen piirustusten mukaan tehtyjä. Lieneeköhän se Travemünden oma-koti-aluetta? Puistomäen yli päästyämme olemmekin Traven rannalla, jossa varsinaiset liikehuoneistot sijaitsevat. Matkatoimiston vieressä olevan paperikaupan ovet ovat kadulle auki ja korkea postikorttiteline houkuttelee astumaan sisään. Katselemme ja valikoimme ja edustavinta kuvaa etsiessämme kysäisen toveriltani, että mitähän nämä maksanevat kappale?

— Kymmene penni, kuuluu tiskin takaa ja rouvan silmät loistavat mielihyvästä, kun on yllättänyt muukalaiset ostajat.

Keskustelu ei sentään jatku suomeksi, sillä rouvan sanavarasto on melko vähäinen, mutta silti saamme tietää, että hän on aikoinaan palvellut laivoissa ja käynyt mm. Oulussa ja Viipurissa. Nyt hän hoitelee omaa paperikauppaansa Travemündessä ja myy meille postikortit halvemmalla kuin muille.

— Hyvästi, kiitos! sanoo hän poistuessamme, ja minusta tuntuu, että rouva on lyhyen vierailumme aikana elänyt Suomen matkansa uudelleen.

Traven suulla on joukko sotalaivoja ja vastakkaisella rannalla lentokenttä. Pitkät päivät on moottorien surina kuulunut ja lentäjät ovat antaneet taidonnäytteitä. Monesti on lentokoneitten kulkue kuin kurkiaura syksyllä.

Päivällispöytäkin on paikka, jonka ääressä on hyvä tehdä huomioita. Meillä on säännöllisesti kaksi naapuria, joista pyydettiin kirjoittamaan pöytäkirjaan hyvin kauniisti — mutta enhän minä ole mikään runoilija.

He olivat äiti nuoren tyttärensä kanssa, ja muuan retkikuntamme paljon maailmalla liikkunut jäsen suomensi heti, mistä on kysymys. Olisi hauska tietää, joutuiko se tyttö ennen kylpykauden loppua kihloihin. Joka tapauksessa edellytykset olivat hyvät, sillä monet katseet näyttivät suuntautuvan hänen pöytäänsä. Minusta näytti siltä, niinkuin tarjoilijakin olisi työlle kumartanut tavallista syvempään. Toivottavasti hän on syksyllä morsian.

Viimeisenä iltana Travemündessä ollessamme istuimme pyöreän pöydän ääressä Kurhausin Baijerilaisessa tuvassa. Himmeät valot palavat. Vähän kerrassaan tupa täyttyy ja puheensorina lisääntyy. Pöytäämme tuodaan Suomen lippu ja pianisti soittaa ”Valse tristen”

— — —

Huomenna jo alkaakin paluumatka.

Viimeinen virstanväli.

Ikäpresidentti esitti ratkaistavaksemme kysymyksen, haluammeko lähteä Travemündestä juhannusaattona aamu- vai iltajunassa. Aamujuna kulkee nopeasti, mutta siihen ennättääkseen täytyy herätä hyvin aikaisin, kun sen sijaan iltajuna on hidas (Saksan näkökulmasta katsottuna!), mutta hyvissä ajoin silläkin on Stettinissä.

Tietenkin valitsimme iltajunan, sillä kun on kolmen viikon ajan säännöllisesti viettänyt epäsäännöllistä elämää niin että se on muodostunut säännölliseksi, niin mitäpä siihen viimeisenäkään päivänä muutoksia tekemään. Travemünden hiekkarannoilla on mukava olla ja itse kaupungissakin on vielä tutkimista. Ja sitä paitsi, kotituliaisetkin ovat yhä ostamatta, joten ne on paras hankkia juhannusaattona Lyypekistä, sillä kun juhannuksena olemme Stettinissä, ovat liikkeet tietenkin kiinni.

Varmuuden vuoksi pienviljelijä tiedusti edeskäyvältä, että onko ylihuomenna sunnuntai?

— Ei, silloin on keskiviikko.

— Mutta entä juhannus? Meillä Suomessa on silloin juhannus, keskikesän heleä sunnuntai.

Niin sitten lopultakin selvisi, että täkäläinen juhannus oli eilen, vaikkakin sen nimenä nyt on valtakunnan päiväntasausjuhla, sillä se vietetään muinaissaksalaisissa merkeissä: tulen ja auringon palvontana. Pohjoismaisten juhlien viimeisenä päivänä Lyypekissä mahtavan Holstenportin luona poltettiin suuri juhannuskokko.

Hyvissä ajoin iltasella saavuimme Stettiniin. Se onkin retkemme viimeinen etappipaikka saksojen maassa, samoinkuin se oli ensimmäinenkin kolmisen viikkoa sitten. Pitkä rengasmatka on kuljettu umpeen.

Stettin kuuluu Saksan vanhojen kaupunkien sarjaan: jo 1100-luvulla se on Oderin alueen huomattavin satamapaikka, saaden v. 1243 kaupunginoikeudet. Pietarinkirkko (rak. v. 1124) on Pommerin ensimmäinen kirkko. Ruotsin ja Saksan välisissä sodissa on Stettinillä huomattava merkitys, niin että kaupunki on joskus kuulunutkin Ruotsille.

Stettinin satamaa.

Tämä on toinen juhannus, jonka joudun viettämään ulkomailla; kerran aikaisemmin olin Ruotsissa. Mutta Tukholman juhannuksessa oli juhlan tuntua, kun sen sijaan täällä Stettinissä ei saa tunnelmasta kiinni vaikka kuinka yrittäisi. Kaikki on arkista. Kadunkorjaajat junttaavat kiviä ja keittävät asfalttia. Liikkeet ovat auki, niin että kysymys kotitulijaisista on helposti ratkaistu. Tosin syömme viimeisen, vierailumme arvon mukaisen päivällisen Saksassa, mutta siihenkään en saa sopimaan juhannuksellista mielialaa. Tarvittaisiin lisäksi koivut ja kirkonkellojen soitto sekä aattoiltana poltetun kokkovalkean jälkeensä jättämä tunnelma.

Sama ankeus lienee toistenkin mielessä. Olemme hajaantuneet pari-, kolmimiehisinä ryhminä eri puolille kaupunkia. Ken tekee ostoksia, ken katselee nähtävyyksiä, ken taasen on muuten vain. Minä puolestani tutkin kirjakauppojen näyteikkunoita

Ja jo pari tuntia ennen määräaikaa olemme valmiina laivalla. Yhtä vähän kuin maahan tullessamme, ei nyt läh-

tiessäkään ollut tullimuodollisuuksia. "Herra on hyvä ja menee vain."

Ariadne läksi Helsinkiä kohden kello 16.

*

Helsingin satamassa meitä oli vastassa rouva ja professori Mikkola, ja retkikunnan viimeinen istunto pidettiin heidän kauniissa kodissaan. Laaksolan kesäisessä puutarhassa juotiin erojaiskahvit ja mahdollisuuksien mukaan koetettiin selvitellä matkan antamia vaikutelmia. Pöytäkirjuri puhui niin hyvin kuin osasi. Hän kiitti järjestäjiä siitä suuremmoisesta ystävällisyydestä, että tällaiseen matkaan oli annettu tilaisuus; samoin hän sanoi kiitoksen sanat kaikille matkatovereille hyvästä kumppanuudesta. "Kihlauksen" Aapeli haastelee viisaasti: "Monaistipa aattelen, joudut-tuani uusiin tuttavuuksiin, kas tuostapa vasta löysin miesten miehen. Mutta eläppäs hänen kanssaan ja reisaile, niin hänpä piankin punehtuu kuin kukko ja nääsää sinua; ja tämä on ikävätä." On selvää, että tällä matkalla retkeilijät oppivat toisensa tuntemaan, mutta toivottavasti tuntemus on myönteinen.

— — — —

Suomessakin oli heinänteko täydessä käynnissä.

"Kolmannen valtakunnan"

nuorisonkasvatus on työkasvatusta.

Kun Saksan nykyaikaisesta nuorisosta ja valtaa pitävän kansallissosialistisen puolueen järjestämästä nuorisonkasvatuksesta on kuultu aika paljon, niin oli itsestään selvää, että meidänkin teki mieli oikein "paikan päällä" havainnoida, mitä sitten "kansallisella kasvatuksella" ymmärretään.

Saksan nykyinen virallinen nuorisonkasvatus keskittyy työleireihin, mutta kun niille tietenkin voidaan ottaa vain varttuneempaa nuorisoa, on lapsille ja varhaisnuorisolle muodostettu oma järjestönsä, joka meilläkin tunnetaan Hitler-Jugendin nimellä.

Hitler-Jugend käsitteenä merkitsee Saksan nuorisolle annettavaa alkukoulutusta, jotta siitä tulisi todella saksalaista nuorisoa, kansallisesti valveutunutta sekä puolustustahtoista. Niinikään koko nuorisoa käsittävän liikkeen tarkoituksena on saada eri yhteiskuntaluokat ymmärtämään toisiaan, jotta he omistaisivat isänmaallista yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja siis olisivat ystävykset. Hitler-Jugend on vuodelta 1928 ja toimi se ensin kansallissosialistisen puolueen sisäisenä järjestönä kunnes se puolueen valtaan päästyä muodostui yleissaksalaiseksi nuorisoliikkeeksi. Jäsenmäärä on pyörein luvuin 5 milj.

Organisationsa puolesta Hitler-Jugend jakaantuu kahteen ryhmään: 1) alle 12-vuotiaat eli Jungwolk, ja 2) yli 12-vuotiaat eli varsinainen Hitler-nuoriso. Järjestö on täysin sotilaallinen ja johtajaperiaatteeseen perustuva: ylinnä on valtakunnan päällikkö, sitten maakuntapäällikkö, kolmantena paikallispäällikkö ja neljäntenä alijohtaja. Jokaiseen nimitykseen paikallispäällikköstä alkaen tarvitaan valtakunnanpäällikön tai hänen esikuntansa vahvistus.

Työskentelyssään Hitler-Jugend vastaa partioliikettä tai meikäläisten suojeluskuntien orava-osastoja. Toiminta on vapaaehtoista. Lapset asuvat kotonaan, josta käsin vain

silloin tällöin käyvät kokouksissa. Kokouksien ohjelmistossa ovat ensi sijalla voimistelu ja sotilaalliset harjoitukset — tietenkin ilman aseita — ja niiden sopivana täydennyksena esitelmiä, kuorolausuntaa, näytelmäesityksiä y.m. henkisiä harjoituksia, jotka meikäläisessäkin nuorisoliikkeessä hyvin tunnetaan. Suuremmilla joukko-osastoilla on yhteisiä kokouksia ja juhlia sekä vierailuja, joissa eri puolilla maakuntaa toimivien osastojen jäsenet tapaavat toisensa.

Tämä kaikki on maaseudulle ja kaupungille yhteistä.

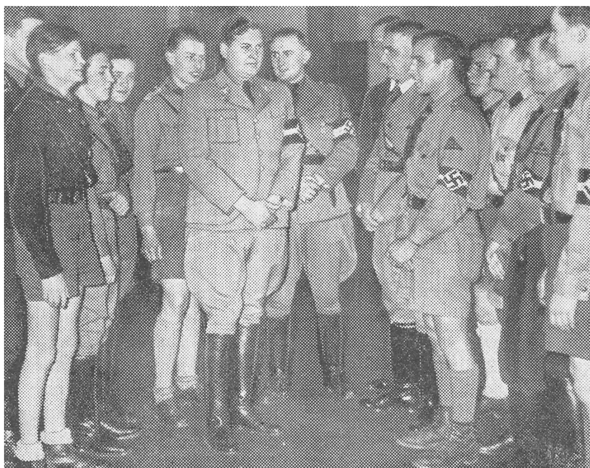
Työleiri-ajatus syntyi viime vuosikymmenen loppupuolella ja on todettava, että se heräsi samanaikaisesti monessa muussakin maassa. Saksassa edellinen hallitussuunta otti sen käytäntöön lähinnä työttömyyden lieventämiseksi, mutta vasta kansallissosialistisen puolueen päästyä valtaan on työleiri-aatetta pitemmälle kehitetty. Taloudellisten tarkoitusperien lisäksi on sen ohjelmaan liitetty myöskin kansallisen, sosiaalisen ja eetillisen kasvatuksen aineistoa. Näin ollen työleirillä tähdennetään yhteisön merkitystä ja velvollisuuksia sitä kohtaan, tahdotaan lähentää eri yhteiskuntakerroksia ja opetetaan henkisen työn tekijöissä ruumiillisen työn ymmärtämystä sekä arvonantoa, ja myöskin ohjataan leiriläisten luonteenkasvatusta yksinkertaisuuteen, itsehillintään ja kaikkiin muihin hyviin avuihin. Työleirillä ollessaan kaupunkilaiset tulevat kosketukseen maalaisolojen kanssa sekä tutustuvat luontoon, joka tietenkin on heille monessakin suhteessa ensiarvoisen tärkeää. Tällä kaikella tahdotaan toteuttaa iskulausetta: ”Auta Saksan nuorisoa, niin autat Saksan kansaa!”

Työleirejä on kahta ikäkautta varten, kummallekin sukupuolelle erikseen.

Ensinnäkin 8—12 vuoden ikäisille lapsille, joiden työleiri lähinnä vastaa meikäläisiä siirtolakoteja. Leirille otetaan etupäässä kaupunkilaislapsia ja heistäkin vain sellaisia, jotka ovat ruumiillisesti huonossa kunnossa ja lähtöisin köyhistä kodeista, jotka siis välttämättä tarvitsevat aurinkoa, eli lyhyesti sanottuna: vapaata luontoa. Lapset totutetaan hiljalleen ruumiilliseen työhön, mutta silti heillä on verraten paljon omaa aikaa leikkeihin sekä askarteluun.

Varttuneemman nuorison työleirit on tietenkin toisella tavoin järjestetty.

Työleirilläolo on pakollinen kaikille 18 vuotta täyttäneille nuorukaisille, jos he vain ovat koulunkäyntinsä puolesta valmiit eivätkä perhe- tai muut lailliset syyt estä. Työpalvelus on tällä kertaa 6-kuukautta, mutta lähiaikoina se pidentynee 1-vuodeksi, ja kun varsinainen asevelvollisuusaika on yhtä pitkä, tulevat Saksan nuorukaiset olemaan ”kruunun renkinä” 2 vuotta. Täten toteutetaan väitettä, jonka

Nykysaksan nuorisoa johtajineen.

mukaan "jokainen saksalainen on syntynyt sotilaaksi".

Työleiri nimittäin on järjestetty täysin sotilaallisesti. Elämä on aivan kasarmimaista — kuri ja järjestys tinkimätön —, yhtäläiset pukimet ja työskentely suljetuissa ryhmissä. Päiväjärjestys on jotensakin seuraavanalinen:

Kello 6,00 herätys;
" 6,15 voimistelua ja peseytyminen;
" 6,30 aamuhartaus, jonka yhteydessä vedetään lippu tankoon;
" 6,40 kaakaoaamiainen;
" 7,00 marssi työpaikalle;
Kello 7,00—10,00 työtä;
" 10,00 puuroaamiainen ja ½ tunnin lepo työpaikalla, jonka jälkeen jatketaan työtä lähemmä päivällistä, joksi palataan kotiin;
" 13,00 päivällinen;
" 13,45—14,30 sänkylepo;
" 14,30 vapaata aikaa;
" 15,00—18,00 oppitunteja;
" 18,00—19,00 sotilaallista alkukoulutusta;
" 19,00 illallinen ja sen jälkeen vapaata aikaa.

Edelläoleva lukujärjestys on saatu eräältä Neubrandenburgin lähellä olevalta työleiriltä ja suurin piirtein

se pitänee paikkansa kaikkiin muihinkin leireihin nähden. Kuten huomataan, se on tavattoman tiivis, niin ettei esim. omaa aikaa ole muuta kuin nimellisesti. Vierailut toisten komppaniain luona sekä illanviettot tuovat sentään virkistävää vaihtelua kasarmielämän yksitoikkoisuuteen.

Ajan säästämiseksi ajetaan työpaikalle joko plokupyörillä tai autoilla.

Ruokailu tapahtuu siten, että miehistö, aliupseeristo sekä upseeristo ruokailee yhdessä ja kunkin joukkueen päällikkö istuu oman joukkueensa pöydän päässä.

Opetusta annetaan eriiaisissa yleissivistävissä aineissa, kuten esim. historiassa, maantieteessä, kunnallistiedossa, kansantaloudessa, yhteiskuntaopissa ym. Työleiriläiset järjestävät myöskin lähiseudun asukkaille ohjelmallisia valistustilaisuuksia. On tietenkin sanomattakin selvää, että niin sisäinen opetus kuin ulospäinkin suuntautuva valistus on kansallissosialistisen puolueen ohjelman mukaista propagandaa. Täten siis kasvatetaan puolueen jäsenyyteen, joka taasen antaa etuoikeuksia esim. julkisia virkoja hakiessa.

Ruumiillinen työ kohdistetaan lähinnä sellaisiin yleisiin tehtäviin, jotka kuuluvat n.s. perusparannuksiin, siis töihin, joilla on yleisvaltakunnallista merkitystä, mutta joiden antama tuotto saadaan vasta tulevaisuudessa. Tällaisia ovat esim. teiden rakentaminen, soiden sekä rämeiden perkaus ja yleensä huonon maan viljelyskelpoiseksi saattaminen. Vieläpä merestäkin vallataan uutta maata patoamalla, kuten esim. Itä-Preussissa on tehty. Kaikki kuntoon saatettu maa luovutetaan heti viljelystarkoituksiin ja näin tehden on Saksassa syntynyt lukemattomia uusia pienviljelyksiä. Täten tilattomia on kiinnitetty omaan maahan ja siis poistettu työttömyyttä ja samalla myöskin yhteiskunnallista tyytymättömyyttä. Alhaisimmankin arvion mukaan on työleireillä n. 250 tuhatta nuorukaista, jotka keskimäärin 200—1000 miehen ryhmiksi hajaantuneina kautta maan ovat vapaaehtoisena armeijana Saksan uudestirakennustyössä. Sellaisen työkunnan arvoa ei oikein jaksa käsittääkään, siksi suurimerkityksellistä se on. Aikaisemmin vangit avustivat talonpoikia työssä, mutta kun maanviljelijän työ on nyt kohotettu oikeaan arvoonsa, ei vapaa mies voi turvautua rikollisen apuun.

On myöskin otettava huomioon työleirin siveellinen vaikutus. Siellä tosiaankin vallitsee "veljeys ja tasaarvo", sillä siellä täytyy aatelismiehen ja talonpojan, kaupunkilaisen ja maalaisen rinnakkain sekä yhteisymmärryksessä heiluttaa lapiota, s.o. tehdä ruumiillista työtä, — olipa sitten halua tai ei, niin työhön on pakko. Täten ainakin henkisen työn tekijä ja kaupunkilaiskäsityöläinen oppii antamaan maamiehen työlle sille kuuluvan todellisen arvon.

Kuten sanottu, työleiri on järjestetty sotilaallisesti ja tosiasiallisesti se on sotilaallista kasvatusta, vaikkakin kiväärin asemesta käytetäänkin lapiota — mutta harjoittelu ja liikkeet ovat samat sekä kuri ja järjestys yhtä tinkimätöntä kuin vakinaista asevelvollisuuttakin suoritettaessa. Työleirillä palvelevaa nuoriosoa onkin nimitetty "työn ja rauhan armeijaksi", jollainen se valmiudessaan onkin. Jokaiselta työpalvelusta suorittavalta vaaditaan hyvää käyttäytymistä — kansalaisluottamuksen nauttiminen kuuluu perusvaatimuksiin —; jos joku alkaa niskuroida, niin hänet erotetaan, mutta varsinaiseen sotaväkeen jouduttuaan hänet laitetaan heti rangaistuskomppaniaan. Nuhteeton käyttäytyminen oikeuttaa ilta- ja sunnuntailomien saamiseen. Vanhemmat ja työnantajat eivät saa estää halukkaita työleirille lähtemästä.

Naisten työleiripalvelus on kokonaan vapaaehtoista, joskin leirillä olleilla tytöillä on etuoikeuksia valtion toimiin pääsyssä ja vain työpalveluksen suorittaneet saavat oikeuden opiskella yliopistossa. Kansallissosialistisen hallituksen ohjelmassa on yleisen työvelvollisuuden järjestäminen kaikille nuorille naisille ja tultanee tämä suunnitelma lähiaikoina toteuttamaankin. Nykyiset naisten työleirit sijaitsevat uudisasutusten läheisyydessä ja leirin asukkaat auttavat pienviljelijäin emäntiä heidän kotoisissa askareissaan. Kun uudisasukasten työvoima on vähäistä, niin leiritytöt hoitavat lapsia ja laittavat ruokaa, jotta emännät voivat käydä ulkotöissä. Tai sitten päinvastoin, kuinka kulloinkin tarvitaan. Mitään vakinaista päiväjärjestystä ei ole, vaan työt määrää leirin johtajatar parhaan harkintansa mukaan; ompelua ja ruuanlaittoa opetetaan säännöllisesti.

Leirin naisten ikä on 17—25 vuotta, ja huomattava osa heistä on oppikoululaisia ja ylioppilaita. Leiriajan päätyttyä monet heistä joutuvat paikkakunnan pienviljelijöille emänniksi, jollaiseen toimeen heillä onkin kotitalousopetuksen saaneina hyvät edellytykset.

Nuorison työpalveluksen merkitystä Nykysaksalle ei voida täysin arvioida. Se ei vain kasvata kansaa työhön, vaan se myöskin yhdistää sitä. Vuoden oleskelu leirillä on sellainen koulu, että se kykenee uudistamaan neitosen ja nuorukaisen kokonaan. Se pakottaa heidät tekemään työtä yhteiseksi hyväksi ja opettaa ajattelemaan kokonaisuutta silmälläpitäen. Me vieraat emme sitä kenties oikein ymmärrä, mutta "kolmannelle valtakunnalle" se näyttää merkitsevän kansallista nuorisonkasvatusta.

Saksan maataloutta ja talonpoikia.

Saksa on hyvin voimaperäinen sekä maatalous- että teollisuusmaa. Maatalous on pääelinkeinona Pohjois-Saksan alankoseudulla, lähinnä sen itäosassa sekä Etelä-Saksan ylängöllä, teollisuus taasen lännessä ja Keski-Saksan keskisissä osissa. Valtakunnan väentiheys on 137 asukasta km², mutta varsinaisilla teollisuusseuduilla on suorastaan ylikuormitettu asutus., kuten esim. alisen Reinin ympärillä, jossa Reinin maakunnan väentiheys on 296 ja Saarin alueen 451, sekä Saksin valtiossa, jossa väentiheys on 333. Saksassa on siis asutus keskittynyt kaupunkeihin sekä niihin verrattaviin asutuskeskuksiin siinä määrin, että ainakin 2000 ja enemmän asukkaita käsittäviä kaupunkeja v. 1925 oli 3430 ja niissä asui 64 % koko väestöstä sekä valtakunnan 45 suurkaupungissa (yli 100.000 asukasta) 27 %, eli enemmän kuin neljäs osa väestöstä. Harvin asutus on tietenkin maanviljelysseuduilla.

On luonnollista, että suuri asukasmäärä asettaa maanviljelyksellekin erikoisia vaatimuksia. Niinpä esim. Saksan pinta-alasta on 29,4 milj ha eli n. 62 % maataloudellisessa käytännössä, siitä 20,6 milj. ha eli 70 % peltoa, 2,4 % kasvi- puu- ja viinitarhoja. Saksassa on asukasta kohden 0,33 ha peltoa ja 0,20 ha metsää. (Suomessa ovat vastaavat luvut 0,63 ha ja 7,22 ha, joten kansallisrikkautemme on melkoista huomattavampi.) Pellot on voimaperäisesti viljelty, joten maan tuotto on hyvä.

Viljelyskasveista ovat sekä peltoalan että sadon suuruuden suhteen ensi sijalla ruis, jonka ala käsittää 4.63 milj. hehtaaria eli n. 22 % koko peltoalasta, ja kaura, jonka hallussa on 3,52 milj. ha eli 17 %. Kolmantena on vehnä ja sitä seuraavana ohra, kumpikin jotensakin yhtä suuressa määrin, alaltaan n. 1,73 ha (vehnä) ja 1,52 ha (ohra) eli n. 7,5 % koko peltoalasta. Muista kasveista on mainittavin peruna, jota

viljellään varsinkin Pohjois-Saksan hiekkaisilla mailla (viljelysala 2,85 ha eli 14 %) sekä sokerijuurikas Magdeburgin ympäristöllä ja Schlesiassa.

Saksassa on laskettu olevan n. 180 milj. hedelmäpuuta, joista suurin osa on Etelä-Saksan lämpimillä seuduilla laaksojen rinnemailla. Niin ikään huomattava on viinin viljelys (viinitarhojen ala on 81,700 ha) lähinnä keskisen Reinin alueella, jonka ilmasto ja epätasainen maaperä on viiniköynnöksen menestymiselle edullinen.

Saksa on ennenkaikkea pienviljelysmaa, sillä runsaslukuisimmat ovat sellaiset viljelmät, joiden maataloudellisesti käytetty ala on alle 2 ha, ne käsittävät n. 60 % viljelmien luvusta. Lähinnä ovat 5—20 ha viljelmät (20 %) ja kolmantena järjestyksessä 2—5 ha viljelmät. Niin ikään maataloudellisesti käytetystä alasta on suurin osuus, n. 36 %, pienviljelmillä, toisella sijalla ovat keskisuuret ja vasta sen jälkeen varsinaiset suurtilat. Ja edelleenkin kehitys kulkee pienviljelystä kohden.

Karjanhoito on Saksassa verraten yleistä ja on se myöskin korkealla kannalla. Viimeisen käytettävänä olevan tilaston mukaan on Saksassa hevosia 3,7 milj., nautakarjaa 18 milj., sikoja 20 milj., lampaita 3,5 milj., vuohia 2,6 milj. ja siipikarjaa 84,5 milj.

Edelläolevat numerotiedot ovat oikeastaan sellaisia, ettei suinkaan niiden vuoksi olisi tarvinnut Saksaan matkustaa — ne saa mistä tahansa maantieteellisestä hakuteoksesta — ja tässä ne on esitetty ikäänkuin perustaksi niille näkemyksille, joita saksalaisissa talonpoikaistaloissa käydessäni sain tehdä. Tässä vain on tarkoituksenani esittää muutamia hajanaisia huomioita, mikäli sellaisten tekoon sivustakatsojana kykenen.

Eräässä aikaisemmassa kirjeessäni mainitsin, että Saksassa valtiovalta sekaantuu melko yksityiskohtaisesti maanviljelijän toimiin. Tämä tapahtuu pääasiallisesti siten, että siellä on yksi johtaja — siis valtiovallan edustaja — n. 30 viljelmää kohden, ja tämä führeri sitten määrää mitä viljellään ja kuinka paljon sekä myöskin viljelystavat. Maataloustuotteiden myynti tapahtuu niin ikään valtion välittämänä ja lienee tarpeetonta huomauttaa, ettei se suinkaan ole mitään hyväntekeväisyyttä. Päinvastoin osto- ja myyntihinnan ero saattaa olla huomattavakin, mutta leivänkasvattaja voi lohduttautua sillä, ettei naapurikaan saanut sen enempää tai vähempää.

Mutta näinkin yksityiskohtiin menevän holhouksen voi sentään hyvällä tahdolla ymmärtää. Kun tiedämme kuinka tiheään asuttu maa Saksa oikein on, niin valtion on suorastaan pakko järjestää oloja; ja se on siihen velvoitettukin. Maahan on hirvittävän kallista. Vaikka nyt emme ottaisikaan huomioon asutuskeskuksien lähistöllä maksettavia

huippuhintoja, joista esim. Wiesbadenissa käyntimme yhteydessä kerroin, niin joka tapauksessa voimme sanoa, että talojen hinnat ovat Suomen oloihin verrattuina keskimäärin ainakin kymmenkertaisesti kalliimmat. Tästä muuan esimerkki: Talosta, jonka kokonaispinta-ala on 28 ha — siitä viljeltyä 12 ha — maksettiin 860 tuhatta Smk. Maatila tietääkseni sijaitsee tyypillisellä saksalaisella maaseudulla eikä siinä ole metsää, joten hinta ainakin meikäläisen mielestä tuntuu luonnottoman korkealta, vaikkapa sitten ottaa huomioon saksalaisen hintatason yleensä. Kun maapohja on niin kallista, niin maksaako vaivan enää maata viljellä? Saako siitä mitään todellista hyötyä? Vai onko sitä tehtävä vain sen vuoksi, kun muuta elämisen keinoa ei ole?

Sellaisiin kysymyksiin on Nyky-saksan hallitus vastannut järjestämällä maanviljelijäin olot melko yksityiskohtaisesti. Ja käsittääksemme se on oikea tapa, jotta tuloksia saadaan. Sen myöntävät maanviljelijät itsekin, sillä vaikkapa heidän vapauttaan onkin melko paljon rajoitettu, niin siihen on ollut suoranainen pakko. Vapaus näet on vapaaehtoista alistumista lainalaisuuteen.

Edellisissä matkakirjeissäni olen jo eräiden paikkakuntien yhteydessä kertonut saksalaisesta uudisasutuksesta, mutta varsinainen omakoti-asutus on jäänyt mainitsematta. Siinä on yhteiskunnan taholta uhrattu paljon, sillä asukas saa palstan täydessä kunnossa haltuunsa. Tontin pinta-ala on 0,25 ha ja valtio on rakentanut kaikki tarpeelliset huoneet, joten perheen ei tarvitse muuta kuin rupeaa taloksi. Vuokra — eli kuoletus ja lyhennykset — on keskimäärin 350 Smk kuukaudessa n. 40 vuoden aikana. Lukija tekee hyvin ja laskee itse, paljonko tuo neljänneshehtaarin suuruinen maapalanen loppujen lopuksi miehelle koronkorkoineen oikein maksaa, sittenkun sen on saanut omakseen.

Mutta työttömyyttä tälläkin tavoin on vähennetty, sillä onhan käsityöläinen ja sekatyöntekijä omakoti-palstan haltijana kiinteimistönomistaja ja siis kiinteällä pohjalla. Muuten työttömyyskysymys onkin ollut Saksassa vaikea, sillä edellinen hallitussuunta jätti perinnöksi mm. 7 milj. työtöntä, joiden sijoittaminen on vaatinut aivan erikoisia toimenpiteitä, kuten olemme nähneet.

Saksan pinta-alasta on vähän yli neljäsosa metsää. Kun tiheän asutuksen vuoksi kaikki viljelyskelpoinen maa on raivattu pelloiksi, niin metsää on vain vuoristoissa, jyrkillä rinteillä ja rämeillä. Saksan nykyinen metsä on järkiperäisen hoidon tulos. Jo vuosikymmenien ajan siellä onkin ollut käytännössä hoitosuunnitelma, jonka mukaan metsässä ei mikään lohko saa olla yli 3 vuoden uudistamatta. Tämän johdosta onkin päästy huomattaviin tu-

loksiin, niin että on laajoja seutuja joilla on n. 3000 kuutiota kasvavaa puuta hehtaarilla. (Vertailun vuoksi manittakoon, että pohjoismaiden parhaassa metsässä Raivolassa on vain 1600 kuutiota hehtaarilla.) Mutta on ymmärrettävää, että Saksassa tarvitaan siksi paljon puutavaraa, etteivät omat metsät mitenkään voi riittää yhä lisääntyvää kysyntää tyydyttämään. Sen vuoksi puuta täytyy yhä edelleenkin tuottaa ulkomailta, mm. Suomesta.

Maataloudessakin on puun käyttö rajoitettu vähimpään mahdolliseen. Pienintäkään varpua ei heitetä mätänemään tai tarkoituksettomasti hävitetä, vaan otetaan sen arvo käytössä huomioon — jota vaston meillä Suomessa harjoitetaan puun kulutuksessa tavatonta tuhlasta.

Saksan osuustoiminnastakin olisi tässä jotakin mainittavaa, vaikka se oikeastaan on asia, jonka kannattaisi saada oma lukunsa, sillä onhan Saksa maataloudellisen osuustoiminnan kotimaa: Maailman ensimmäisen osuuskassan perusti v. 1849 saksalainen sosiaalireformaattori, pormestari Friedrich Raiffeisen ja hänen periaatteilleen rakentuvia osuuskassoja on meillä Suomessakin. Saksan kaikissa osuuskunnissa lasketaan nykyään olevan n. 8 milj jäsentä. (Tämä on 10 kertaa Suomen osuuskuntien jäsenmäärä, mutta kun Saksassa on 64 milj. ja Suomessa 3,37 milj. asukasta, on maamme osuustoiminnallisesti paljon kiinteämpi.) Osuuskassatoiminta on Saksassa edelleenkin etualalla, harjoittaen huomattavaa maataloustarvikkeiden osto- ja myyntiliikettä. Osuuskassojen talletukset ovat sitten vuoden 1933 ripeästi nousseet. V. 1933 oli talletusten lisäys jonkin verran yli 1,000 milj. Smk, v. 1934 se oli kasvanut 3,000 milj. Smk, ja v. 1935 4,080 milj. Suomen markkaan. Paremmin kuin mitkään muut kuvastanevat talletukset taloudellista vaurastumista. Osuusmeijerien lukumäärä on varsinkin äskeisinä vuosina suuresti lisääntynyt: v. 1934 perustettiin 2385 ja viime vuonna 560 uutta osuusmeijeriä. Uudisasutuksen lisääntyessä on osuustoiminnakin kehittyminen käsitettävä.

Vaikka kiertelimmekin melko laajan alueen Saksan maaseutua, ei siellä sanottavasti nähnyt keski-ikäistä miestä peltotöissä. Pienten talouksien vuoksi naiset, lapset ja vanhukset jaksavat hyvinkin tehdä maatyöt, jotta miehet saavat käydä tehtaissa ja kaupungeissa ansiolla. Tämä soveltuukin varsin mukavasti, kun asunnot monin paikoin ovatkin kaupungissa, sillä maa on niin kallista, ettei omalle palstalle kannata rakentaa. Maasta on saatava kaikki mahdollinen irti, joten jokainen neliösenttimetri on kynnettävä ja kylvettävä.

Olisi tietenkin mielenkiintoista tehdä vertailuja suomalaisen ja saksalaisen talonpojan välillä, mutta kun se ei oikein kuulu tämän kirjoituksen puitteisiin, niin jääköön

johonkin toiseen yhteyteen. Sen vain voimme näkemysten perusteella sanoa, että kyllä suomalainen talonpoika vertailun aivan hyvin kestää. Saksassa meille mielestäni annettiin maalaisoloista edustava yleiskuva, jonka perusteella voi käsityksensä muodostaa. Yhtenä havaintona sivumennen mainitsen, etten ainoassakaan saksalaisesa talonpoikaistalossa nähnyt kirjoja, niin monessa talossa kuin kävimmekin ja niin tarkoin kuin tähän asian huomiotani kiinnitinkin.

Mutta kuten sanottu, ei tehdä vertailuja.

Kun matkan tekee, niin jotakin näkee.

— Millaista Saksassa sitten oikein on?

Tällainen kysymys tuntuu täysin luonnolliselta, sillä onhan valtakunta ollut meilläkin siksi edustavasti tapetilla, että mielenkiinto sitä kohtaan on yleinen. Sanomalehdistössämme ja muutenkin julkisuudessa puhutaan Saksasta niin paljon hyvää ja pahaa, että tavallinenkin ihminen huomaa liioittelun. Toisaalla Saksan olosuhteet haukutaan aivan pataluhaksi, ettei siellä mukamas ole mitään hyvää, kun taas toiset pitävät kaiken saksalaisen niin mallikelpoisena, että sieltä on tuotettava sekä ohjelmat että puserot. Molemmanpuolinen arvostelu on äärimmäistä. Mikä sitten on totuus?

Kuten jo eräässä aikaisemmassa kirjeessäni sanoin, retkikuntamme oli Saksan hallituksen vieraana ja näin ollen meille tahdottiin itse paikalla näyttää, mitä sinne kuuluu. Kun kysymyksessä oli lähinnä Saksan maalaiselämään tutustuminen, niin retkikunnassamme oli maalaisolojen eri puolet edustettuna suurviljelyksestä pienviljelykseen saakka, osuustoiminnan eri muodot sekä vapaa kansansivistystyö, joka oli minun osalani. Näin ollen oloja voitiin katsella useammastakin näkökulmasta. Eikä meille suinkaan näytetty vain mallitiloja tai yleisiä retkeilypaikkoja, vaan päin vastoin, saimme nähdä paljon tavallistakin elämää, vieläpä keskeneräistäkin.

Voidaan kyllä huomauttaa, että kun on vieraana ja siis kuljetaan — tai oikeammin kuljetetaan — ennakolta määrätyn suunnitelman mukaan, niin silloin näkee vain mitä näytetään, joten omakohtaisille havainnoille jää hyvin vähän mahdollisuuksia. Siinä huomautuksessa on aika paljon totta — mutta näkemyshän on aina jossakin määrin subjektiivista, johtuen katsojan suhteesta totuuteen ja myöskin hänen tarkoitusperästään. Jos totuudesta välittämättä vain tarkoitusperä on tärkeintä, niin silloin hyvä nähdään huonona ja huono hyvänä, kuinka kulloinkin tarvitaan —

ja toiminnanohjeeksi muodostuu jesuiittain sääntö, jonka mukaan "tarkoitus pyhittää keinot". Tällä vain tahdon sanoa, että kyllä puolueeton tarkastelija voi tiiviistikin järjestetyllä retkellä tehdä omiakin havaintojaan, kun vain pitää silmänsä auki ja katselee ympärilleen.

Ensimmäinen havainto, jonka Saksankävijä tekee, on maassa vallitseva luja järjestys. Ja se on ulotettu melko pitkälle sellaisillekin aloille, joihin koskemisen meikäläinen mies pitäisi persoonallisen vapauden rajoituksena ja siis yksityiselämään sekaantumisena. Mutta on syytä muistaa, että v a p a u s on hyvin suhteellinen käsite, jonka arvo johtuu mitä moninaisimmista tekijöistä. Sehän nähdään jo pienemmässäkin piirissä — mitä yksi pitää vapautena, saattaa toisen mielestä olla vallattomuutta — saatikka sitten kokonaisten kansojen kannalta katsottuna. Erilaiset maantieteelliset ja monet muut tekijät saattavat vaikuttaa siveyskäsitteidenkin muodostumiseen. Saksassa on vuosisatojen ajan ollut "preussilainen kuri", joten on ymmärrettävää, että saksalaisen vapauskäsite on rajoitetumpi kuin suomalaisen, ja nykyinen olotila Saksassa siis juuri sellainen kuin sen saksalaisen mielestä tuleekin olla. Tämä on tarkastelun lähtökohta ja se on hyvä muistaa kun sivullisena oloja katselee ja niitä koettaa arvostella. On jokaisen maan oma asia miten se sisäiset olonsa järjestää, ja jos se siinä tavalla tai toisella onnistuu niin kansa on tyytyväistä — epäonnistuminen tulee kyllä aikoinaan ilmi.

Onnistumisen saavuttamiseksi onkin sitten Saksassa kaikki keinot otettu käytäntöön: kaiken tulee palvella kansallissosialistisen puolueen tarkoitusperiä. Kasvatuksen, sivistystoiminnan, sanomalehdistön ja vieläpä uskonnonkin tulee hyödyttää vallassaolevaa puoluetta. Kaikki muut lehdet on lakkautettu paitsi kemiallisesti puolueettomat. Kaikki muut puolueet on hävitetty, paitsi se, jonka johtajat ovat päässeet määrääville paikoille. Diktatuuri on kahlehtinut vapaasti ajattelemisen oikeuden.

Suomalaista taustaa vasten katsottuna tämä kaikki tuntuu suorastaan käsittämättömältä — mutta kun käy Saksassa ja keskustelee alkuasukkaiden kanssa niin sen kyllä ymmärtää saksalaista taustaa vasten. Sivullisen on tietenkin vaikea sanoa, missä määrin itse kansa on uuden järjestelmän omaksunut, mutta joitakin havaintoja olin siitäkin tekevinäni.

Nykyisen Saksan on vallannut kiihkeä rakentamisinnostus. Kaikilla aloilla — ja ennen kaikkea taloudellisilla aloilla — luodaan uutta, ja siinä näyttää koko kansa olevan mukana. Muu maailma ihmettelee ja taitaa itsekseen nauraakin sitä tavatonta propagandaa, jota Saksassa tehdään, puheita ja iskulauseita, mutta niillä sittenkin on suuret joukot herätetty ja vedetty mukaan. Kun samaa asiaa lakkaamatta vuodesta toiseen toistetaan, niin sekä puhuja että kuulija alkavat siihen uskoa ja myöskin sen mukaan toimia. Siinä on julistuksen teho, vaikkapa sitten tuo julistus ajattelevalle

ihmiselle ei mitään uutta sisältäisikään. Mutta massaan se vaikuttaa. Ja kun siihen lisäksi tulee ulkonaisiakin menoja, univormut ja arvomerkit, marsseja ja paraateja, fanfaaritörähdyksiä, lippukulkueita ja leirivalkeita ja ennenkaikkea tunnuksia ja iskulaiseita, joita kovaäänisetkin on pantu kertaamaan — niin ihmekö siis, että kansa joukkopsykoosin vallassa käsi pystyssä laulaa ja vannoo. Minä en yhtään epäile, etteikö se kaikki ole aitoa ja rehellistä. Se on "intohimoista tunnustautumista kansan omalaatuisuuteen", kuten Saksan naistyön ylijohtaja Pohjoismaisen Seuran juhlilla Lyypekissä sattuvasti sanoi.

On myöskin syytä muistaa äskeisten vuosien suuret historialliset tapaukset. Saksa hävisi maailmansodan — mutta ei sen vuoksi, e tä se olisi ollut toisia huonompi, vaan sisäisistä syistä. Sitten tuli hirvittävä sekasorto, joka psykologisesti oli Saksan kansalle aivan vieras. Ja näiden taustana taloudellinen tosiasia: Saksa on liiaksi asutettu teollisuusmaa, jossa työttömyys ja nälkä yhtäkkiä voivat saada hirveitä aikaan. Jos tähän kaikkeen joku kykenee saamaan järjestyksen, niin ei suinkaan ole ihme, että kansa alistuu välttämättömyyden edessä. "Meitä voi ymmärätää vain se, joka on elänyt läpi saman kohtalon."

Tietenkin on sellaisiakin henkilöitä, jotka eivät hyväksy nykyistä järjestelmää, sillä eihän 64 miljoonaa ihmistä muutamassa vuodessa käännytetä. Toisinajattelevat saavat tietenkin ajatella niinkuin lystäävät, kunhan eivät puhu tai toimi kansallissosialistista puoluetta vastaan.

On itsestään selvää, että järjestelmän toteuttaminen on vaatinut aika tarmokkaita otteita. Pakostakin on täytynyt paljon murskata vanhaa, arvioida monet arvot uudelleen, vieläpä kokonaisten kansanluokkienkin asemia vallata. Niinpä esim. virkamiehistö on "nuorennettu" ja talonpoikaisväestön oikeuksia lisätty keskisäädyn kustannuksella. Saksan juutalaiskysymys on herättänyt koko sivistyneen maailman huomiota, mutta totuuden sano tiin olevan vain sen, että juutalaisten etuoikeudet on poistettu; he saavat edelleenkin opiskella ja pääsevät valtion virkoihinkin, mutta vain väestösuhteen mukaan. Juutalaisia on Saksassa 1 % väestön koko lukumäärästä. Useissa kylissä on pantu esille tauluja, joiden teksti kuuluu suomennettuna: Tähän kylään ei toivota juutalaisia.

Erikoisen silmäänpistävä piirre Nykysaksassa on sen yhteyden etsintä pohjoismaiden kanssa. Tai eihän sitä enää tarvitse etsiä, vaan sitoa vanhat ystävyydet entistä kiinteämmiksi. Satoja vuosia on niin puolin kuin toisinkin pidetty Itämeren tietä auki ja suhteita solmittu. Ja yhä määrätietoisemmin Saksa tätä yhteenkuuluvaisuudentunnetta vaalii toivoen, että pohjoismaat orientoituisivat sinne päin. Saksa on edelleenkin ikkuna Eurooppaan.

Retkikunnallemme huomautettiin useammankin kerran, että Saksan nykyinen järjestelmä tuntuu olevan heille sovelias ja sen vuoksi sitä kehitetään

Saksaa silmälläpitäen, mutta mitään vientitavaraa se ei ole. Jokainen maa laittakoon sisäiset olonsa omien edellytystensä mukaisesti. Saksa tahtoi vain näyttää meille saavutuksensa ja selostaa päämääränsä, jotta tulkintamme niistä olisi mahdollisimman oikeudenmukainen.